

שְׁנַיִם עֲבָדַי וּבִשְׁבַע יָצָא לְחַפְּשֵׁי חַנָּם :
ג אִם-בְּגַפּוֹ יָבֵא בְּגַפּוֹ יֵצֵא אִם-בְּעַל
אִשָּׁה הוּא וַיֵּצֵאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ :

וּבִשְׁבַע יָצָא לְבָר חוֹרֵין
מִן : ג אִם בְּלַחְדוּהִי יֵעוֹל
בְּלַחְדוּהִי יָפֹק אִם בְּעַל אִתְּמָא
הוּא וְתָפֹק אִתְּמָה עִמָּה :

תולדות ובית אהרן והוספות
[ג] קידושין כ. כב. ירושלמי שנת פ"ז ט. אלהי רס
פכ"ב זכר מ"ב קה: קו. קמ: קט. קיב.

רש"י

לחפשי. לחירות: (ג) אם בגפו יבא. שלא היה נשוי אשה, כתרומתו אם בלחודוהי, ולשון בגפו, בכניסו, שלא בלא אלא כמות שהוא יחידי בתוך לבושו כנפך ט נגדו: בגפו יצא. מגיד שאם לא היה נשוי מתחלה, אין רבו מוסר לו שפחה כנענית י [על כרחין] להוליד ממנה עבדים (קידושין כ): אם בעל אשה, כישראלית (מכילתא): ויצאה אשתו עמו. וכי הכניסה שאלה, אלא מגיד הכתוב שהקונה עבד עבדי חייב צמוזנות אשתו לרובו (שם, קידושין כב):

שפתי חכמים

II כי חרוגם כנף גפא: ט לפי שפירש בגפו בכנף בגדו ואין זה מורה על היחידות שיחויב מזה שלא היה נשוי, לכך פירש שכנף בגדו הוא במקום לבושו, כאילו אמר שלא בא אלא בתוך לבושו, שמהג לומר על היחיד אין לו אלא לבושו: דאם לא כן אלא כפשטיה דקרא ד"בגפוי" בתרא גם כן פירושו בלא אשה ישראלית כמו "בגפוי" קמא, "כן יצא" מיבעי ליה, אלא על כרחו בגפו בתרא כנענית מדבר, ואינו דומה לראשון שמדבר בישראלית, לכך נקט לשון מגיד וכי משום דמדיוקא דקרא נפיק ולא מפשטיה: כ מדכתוב אתרו ויצאה אשתו עמו ואי מיירי בכנענית הא כתיב האשה וילדיה תהיה לארנונה, והרא"ם פירש על פי המכילתא אס בעל אשה הוא בישראלית, וקאי אבגפו יבא דמיירי בישראלית, ולא אבגפו יצא דסמך ליה רמיירי בכנענית. ועיין שם דרו"ק: ? אף על גב דמהכא לא נפקא אלא אשתו, מכל מקום קרא אחרונא כתיב (ויקרא כה מא) ויצא מעמך הוא ובניו וגו', ונקטינהו הכא אגב מוונת אשתו, ובמוונת

מוסף רש"י

[ג] בגפו. יחידי (פ"ז יט):

אבן עזרא

שאל (דה"א י"ב). ומשקלי השמות משתנים. ואחרים אמרו שהוא כמו כנף. וכנף בלשון תרגום וגיפין, כאילו אמר בכנף בגדו לבדו. ואינו מטעם הענין, כי אין ראוי להיות פירושו רק שאין גוף אחר תלוי על גבו. והנה יהיה כמו על גבי חדשו חורשים (חזקוני קט"ג). אמר הגאון הוצרך הכתוב לומר אם בגפו יבא בגפו יצא, כאשר יאמר יצא לחפשי, בעבור דבר אשתו, שהוא צורך לומר אם בעל אשה הוא. ואהר שאין אשה ישראלית נמכרת בגנתה בבית דין, מה טעם לומר ויצאה אשתו עמו. להודיע כי הקונה עבד עבדי צריך לפרנס את אשתו, ותעמוד עמו עד שיצאו יחד:

[לחפשי]. אמר רבי מרינוס יו"ד לחפשי נוסף, כי הוא כמו למשעי (יחזקאל טו ז), אכזרי (משלי י"ז), ורבי יהודה המדקדק אמר כי הלמ"ד נוסף, כי הוא כמו וכי תשלחנו חפשי (דברים טו יג), והיו"ד כאילו היא ליחס על דרך הקדמוני (יחזקאל י"ט). והלמ"ד כלמ"ד והשלישי לאבשלום בן מעכה (דה"א ג ב). ולפי דעתי כי באו שנים משרתים א, והאחד היה מספיק כמו בתוך האהלי (יהושע ז כא) והוא תורא השם: ומלת חנם. מגזרת חנונו אותם (שופטים כא כב) מטעם מתנה. וטעם המ"ם לא ידענו כמ"ם ריקם (בראשית לא מב): ג אם בגפו. יש אומרים בגפו כמו בגופו, ומצאנו גופת

אבי עזר

א] שבאו שנים משרתים. כי לא יצאו כינוי עם ה"א הדעת יחדו, על כן סוכר הרב שנאו זה שני ידעות, וגם כן עלו יו"ד חפשי ולמ"ד ליחס והמלה שם הואר לכן חורין, ואף כי לא מצינו כלל הלמ"ד ליחס. והשוה הרב מלה זרה לורה אמותה, והדגירם דמוקים:

רשב"ם

לו אשה, מכל מקום ילא גפּו, שהאשה שנתן לו לדונו תהיה לאדוניה. ועתה מפרש כ"ל, שאם בעל אשה הוא אז לא ילא בגפו אלא תלא אשתו עמו, אלא אם לדונו יתן לו אשה וגו', כמו שזכרנו בגפו כן ילא בגפו. וכשפחה כנענית שמסר לו לדונו מדבר:

ובשביעית. שביעית למכירתו, ולא שביעית לשמיטה: יצא לחפשי. פעולה. שאלו היה לשון אדם שהוא חפשי, היה לו לינקד כחטף לחפשי: ג אם בגפו יבא בגפו יצא. כולל, ואח"כ מפרש אם בגפו לבדו [יבא] ויכנס צמת לדונו, שאין לו אשה עדין שמיכנס עמו או אפילו לדונו יתן

רמב"ן

בעיניו שהוא נכנס במקום הבעל, כי חמלה התורה על האשה והבנים שחייבהם תלוין להם מנגד מצפים לירי הבעל, ועתה שנמכר יאבדו בצדעתם, ולכן צוה את הארון אשר הוא לוקח מעשה ידיו להיות להם במקומו. ואם כן לא יהיה על הארון דק חיוב הבעל בלבד, יקח מעשה ידיהם כאשר יעשה הבעל ויוזן ויפרנס, וזהו לשון ויצאה אשתו "עמרו", כי היתה אשת

(ג) ויצאה אשתו עמו. כתב רש"י וכי מי הכניסה שתצא, אלא מגיד שהקונה עבד עברי חייב במוזנות אשתו ובניו. ומדרש חכמים הוא (מכילתא כא). והכניסו עמה הבנים (שם) מכתוב שאמר אחר כן ויצא מעמך הוא ובניו עמו (ויקרא כה מא). ולא נתברר לי בדין הזה אם מעשה ירי האשה והבנים לארון כל הימים אשר יזון אותם. והנראה

ג אין בלחודוי ייעול בלח

ובשביעית וגו'. פירוש ולפע כשימכר באמצע:

שנמכר צה, כדי שיהיו שש שני עוד יראה כי יעוד גם בשביעי אם חפגע בתוך שש שני, רמז"ס צפירות המשנה י)

ג אם בגפו יבא וגו'. רבותיו יחדי נכנס יחידי ילא, מאן: שפחה כנענית אלא אם הוא נשוי יחוד הכתוב למה הוצרך לומר כן כי דיוקא כשיכנס בגפו הוא שילן אשתו לא ילא בגפו, פשיטא, כי מי ותמלא שדקדקו רבותיו ז"ל (שם כג כי לא היה נריך לאומרה, ופירשו ואם על שפחה הנותן לו רבו אז בסמוך האשה וילדיה תהיה לאדוני ודאי לדרשא בל לומר אם בגפו, פ ממה שגילה בסוף דבריו אם בעל א יחדי, ילא, פירוש ישאר צמות שי על זה הדרך מיקש ילאה להכנס יחדי ממש, בלא אשה וזניס, בין ה ציט האדון, כמו כן צילתו, ואם לו צניס, גם כן אין רבו מוסר לו בגפו, ואין נריך לומר היו לו בני וראיתי להרא"ם שדייק שהיה "כן" ילא, ואין דבריו נג אומר כן, יהיה גשמע יופר שלא יכ שהוא. והאמת כי טעם שלא אמר "אחרים הנשמעים ממנה, ואם תאמר מנין להם לרבותי הצניס, והגם כי ד לומר כי אם יכנס באשה בלא צניס, ילא, שלא יתן לו שפחה ויהיו לו בני

למצרים לבית עבדים ואעפ"כ יצא לרבות עבדכם תשלח ופה שנאמר לשון עברי ולא נאם בפדשת (ראה טו יב) נאמר כי י העבריה. לפי שכל זרע אברהם היו עבודה זרה היו אבותינו מעולם ו השכינה נקראו בשם ישראל, וזה החו בשם עברי כי אחז דרכי אבותיו של: גם כן על העובר עבירה ואעפ"ש שחטא אחיך הוא, לכך נאמר אחיך העברי וז חטא נאמר בו (ויקרא כה לט) כי ימוך אחי ויש אומרים שלכך נאמר עבד עבר קורם שקנית אותו כי שטרו ט

משלך הוא, חס ושלום לא יעלה זאת על לבך, רק אדרבה זאת הוא הרכוש והקנין שלך, מזבח אדמה תעשה לי, היינו אדרבה שתהיה בעיניך תמיד רק בבחינת אדמה, שהוא השפלות הגמור, כי לית לה מגרמה כלום, רק כשמקבלת השפע מלמעלה. וזהו זבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך, היינו שתזבח את יצרך, ולא יעלה על לבך כי העולה והשלמים שאתה מעלה בא מצדך, הן הבהמות ממש, והן בחינת העולה והשלמים, הרומז לבחינת העבודה ביראה ואהבה^{יה}, הכל אינו שלך, רק מה שהוא יתברך נותן לך, ותדע זאת בלב שלם כי אין מאומה בידך, ורק מפני שנצרך לזה גם איזה רכוש לקנות הצאן והבקר נותנים לך גם את זה מן השמים, לצורך הקדושה, וממילא כשנותנים השפע מן השמים

נותנים בשפע רב, בהרחבה יותר מהצורך, כי גם ההרחבה היא צורך הקדושה. וזהו זבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך את צאנך ואת בקרך, שבכל אלה תזבח את הדמיון כי שלך הוא. וזאת צריך האדם לנטוע בלבו, שלא ישכח זאת אף רגע. וזהו (שמות כ, כא) בכל המקום אשר אזכיר את שמי, אזכיר הוא לשון מפעיל, היינו שגם הזכרון הזה אינו מצד עצמך, רק אני הוא המפעיל בך הזכרון הזה, שתזכור את שמי, היינו כי אני הנותן לך כח בכל אלה, ואין שום דבר מצדך, רק אנכי אבוא אליך וברכתיך, בכל מיני ברכות טובות וישועות, כי ממילא כשיהיה הזכרון הזה תמיד קבוע בלב האדם, לא יחסר לו כל טוב לעולם ועד, אמן:

פרשת משפטים

הסידרא הזאת היא ראשונה אחר מתן תורה, כי עשרת הדברות שמענו במעמד הר סיני, ובהם נכללו כל התרי"ג מצוות, ומאמר הראשון של עשרת הדברות היה אנכי ה' אלהיך וגו' (כ, ב), היינו שיש די באלהותי להספיק לכם כל צרכיכם, באין צורך להכניע עצמו לשום בריאה ולשום סיבה, רק אלי, ומאמר השני לא יהיה לך (שס), היא אזהרה לבל לשכוח בזה ולקבל חס ושלום מרות ושעבוד אחר, ועל זה בא

תיכף המצוה ראשונה בסידרא זו, כי תקנה עבד עברי וגו' ובשביעית יצא לחפשי חנם (כא, ב), להורות כי לי בני ישראל עבדים, שאינם משועבדים לשום דבר רק אליו יתברך, על כן אף אם שכח ונשתעבד לשעבוד אחר, בשביעית יצא לחפשי חנם, ויוסר ממנו השעבוד אחר, רק כי לי בני ישראל עבדים. ומצוה זו נוהגת בכל אדם ובכל זמן, אף שהמצוה של עבד עברי אינו נוהג עתה בפועל, התורה היא נצחיית, כי

כה. עיין מדרש תדשא (המיוחס להתנא ר' פנחס בן יאיר, פ"ב); רזיאל המלאך עמ' יד.

יש כמה
יש וקנין,
זחר קבלת
נפש כי
שמור את
שיש לו
זום סיוע
הבו שיש
זם ראייתם
היינו אין
חכם, כי
ממקום
זאת שמה
זוב (ישעי'
ושלג מן
היינו אף
שהגשם
לעשות
יורד מן
זאת שמה
שון אתי,
מצדכם
תף אתי,
זו אלהי
סף וזהב
סף וזהב
חכמה
להות חס
יש לך
בגשמיות

צו רע"מ
ג' פ"ב

באון רבינו יהונתן איזר זצ"ל מאובלין

נעין ונסיו מתצב ז"ל נכז המתד
תיב איזר

עיקר שרש מצוה זו שיסיר אדם מעליו כל מיני שעבוד אחר, ולא יהיה משועבד לשום דבר זולת להשם יתברך, ואף אם חס ושלוש שכח וקיבל עליו שעבוד אחר חס ושלוש, מאיזה ענין שיהיה, יצא לחפשי ויסיר מזה לשעבד עצמו להשם יתברך. וזה אינו נוהג בעבד דוקא, רק בכל אדם, כי האדון יוכל לשכוח יותר, מחמת כי יש לו התנשאות, והוא משועבד לגאות לבו חס ושלוש, על כן היא מצוה כללית לכל ישראל ובכל זמן, לשעבד עצמו להשם יתברך לבדו. והזמן המוכשר לזה הוא שבת קודש, נייחא דכולא, כמו שאיתא בזוה"ק (ח"ב יתרו פט ע"א^א) על פסוק (ישעי' יד, ג) ביום הניח ה' לך מעצבך ומרגוץ ומעבודה הקשה, ועל זה רומז 'ובשביעית יצא לחפשי חנם', כי בשבת קודש יוצא כל איש ישראל מכל שעבוד, והוא נייחא דכולא, נייחא דגופא ונפשא, רק להתענג על ה' בעבודתו יתברך, וכנאמר אחר כך בסידרא הזאת (כג, כה) ועבדתם את ה' אלהיכם וגו':

ואלה המשפטים וגו' (כא, א). ידוע ממדרשים (שמו"ר ל, ג; תנחומא פ"ג ג') שדרשו הוא"ו של ואלה מוסיף על

הראשונים, וכמו כן בכל מקום אמרו ז"ל (פסחים ה ע"א; יבמות ט ע"א) וא"ו מוסיף על ענין ראשון. ויש לומר כי הוא"ו של ואלה המשפטים באה כאן, כמו שאמרו בזוה"ק בריש פרשת חוקת (קעט ע"ב) על הוא"ו של וזאת עשו להם וחיו (במדבר ד, יט) מאן דאחיד כו' אי לא דיערב ביה סמא דחייא כו', וודאי וזאת אצטריך להו ולא זאת כו', עיין שם^ב. כמו כן כשמתחיל הכתוב לכתוב ואלה המשפטים, שהוא בחינת הדינין, כתרגום 'ואילין דיניא', כתיב מקודם האות וא"ו, ואלה המשפטים, לערב בהמשפטים בחינת החסד, סמא דחייא וכנ"ל.

וזהו שתרגם אונקלוס 'ואילין דיניא די תסדר קדמיהון', היינו שאמר השם יתברך למשה רבינו ע"ה שיעשה מבחינת הדינים, שהמה בחינת שלא כסדר כידוע^ג, יעשה מהם בחינת החסד, שהוא בחינת כסדר, וזהו די תסדר קדמיהון.

ויש לומר כי דברינו אלה נרמזים גם כן במאמרם ז"ל וא"ו מוסיף על ענין ראשון, היינו כי ידוע מאמרם ז"ל (בר"ר יב, טו) בתחילה עלה במחשבה לבראות

א. ושם: "תאנא בהאי יומא כל נשמתיהון דצדיקיא מתעדנין בתפנוקי עתיקא קדישא סתימא דכל סתימין, ורוחא חדא מענוגא דההוא עתיקא קדישא מתפשטא (נ"א ההוא מתפשט) בכלהו עלמין וסלקא ונחתא ומתפשטא לכלהו בני קדישין לכלהו נטורי אורייתא ונייחין בנייחא שלים מתנשי מכלהו כל רוגזין כל דינין וכל פולחנין קשין, הדא הוא דכתיב ביום הניח ה' לך מעצבך ומרגוץ ומן העבודה הקשה", ע"כ. וע"ע ח"א בראשית מח ע"ב. **ב.** ע"ע בראשית רבה יב, ג; שמות רבה א, ב. ג. ז"ל שם: "אמר רבי יהודה והא כתיב וזאת עשו להם וחיו ודא בליואי אתמר ואת אמרת זאת ולא וזאת, א"ל ודאי הכי הוא וקרא מוכח מאן דאחיד סמא דמותא אי לא יערב ביה סמא דחיי הא ודאי ימות ועל דא וזאת עשו להם וחיו ולא ימותו בגין דסמא דחיי מערב בהדיה זאת עשו וחיו ולא ימותו ודאי וזאת אצטריך להו ולא זאת, בגיני כך וזאת התורה ממש ביחודא חד ביחודא שלים כללא דדכר ונוקבא ו"ה, זאת ה' בלחודוי ועל דא זאת חוקת התורה". ד. עיין זוה"ק ח"ב בשלח נא ע"ב.

במדת הדין, וכמו שכתוב בראשית ברא אלהים, וכשרו עימו מדת הרחמים, ולזה כתו ב. ד) ביום ברא הוי"ה אלהינו וידוע (ע"י שבת פח ע"א; ע"ז ו עיקר בריאת העולמות לא היו התורה, לזאת אחר שבסידרא המתן תורה, שהוא עיקר ק וכאן מתחיל לדבר מהמע בחינת מדת הדין, שהיה ברא כבריאת העולם, כתיב וא"י המשכת החסדים והרחמים מוסיף על ענין ראשון, היינו נתוסף ונמשך מדת הרחמיו השם יתברך בסוף מעש תחילה, שהוא ענין ראשון, ו שהאות וא"ו היא הסמא דחי דאחיד כו', שיהיה נעשה ורחמים רבים, א

ואלה המשפטים וגו' (כא, א) במדרש (שמו"ר ל, ג)

ואלה מוסיף על הראשון למעלה שם שם לו חק ומי טו, כה) מה כתיב למעלה ו' וגו' (שם יח, כב) והדברות למטרונה שהיתה מהלכת ה מכאן והיא באמצע, כך מלפניה שנאמר שם שם י דינין מאחריה שנאמר ואלד

ה. עיין ילקוט שמעוני פ"ב בש אומה ולשון, שאם יתכנסו כל ד מנין תלמוד לומר (במדבר כא, יח מן הבאר לא היו יכולין):

עצמו תחת המערכת והוא הנקרא עבד לעבדים שהרי אף המזלות הם משרתי עליון, וזהו שכתב כי תקנה עבד שהוא קונה אדון לעצמו ואותו אדון עבד הוא, ונקרא עברי לפי שאדנות המזלות אינו עומד לעולם כי אם בשיתא אלפא של עולם, ולאחר הזמן ההוא כתיב (ישעיה לד, ד) ונגולו כספד השמים וגו', וכתיב (שם כד, כג) וחפרה הלבנה וגו', הרי שהם עוברים ואינן קיימין לעולם, וזהו שכתב כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד, היינו שיתא אלפא של ימות העולם, ולאחר הזמן הוא כאשר יבא היום השביעי שהוא יום שכלו שבת המוכן לקבלת השכר אז הוא יצא חפשי חנם, על דרך (ב"ק מא, א) יצא פלוני נקי מנכסיו שאין לו שם חלק ונחלה או שירד לגהינם כאמרם ז"ל (עירובין יט, א) למה נקרא גהנם שכל היורד בו יורד על עסקי חנם.

ועל כל פנים אין המקראות יוצאין מידי פשוטן, ונראה ליתן טעם על ענין העבדות שש שנים ושאר דינים שבו, ונראה שענין ו' שנים יעבוד, הוא כי ידועה שב' מיני עבדות הן שני הפכים, כי המשעבד עצמו להיות עבד ה' ולהיות עמל בתורתו אינו יכול לעבוד לבשר ודם כי המשעבד עצמו תחת ידי בשר ודם אז אינו יכול לקיים התורה, כאמרם ז"ל (אבות פ"ג מ"ה) כל הנותן עליו עול תורה פורק ממנו עול מלכות והוא עבדות בשר ודם, וכן בהפך הפורק עול תורה נותן עליו עול מלכות שמענישין אותו מן השמים שנמכר לאדון בשר ודם, כענין שנאמר (דברים כח,

מז) תחת אשר לא עבדת את ה' בשמחה ועבדת את הגוים וגו', וזהו שאמר הכתוב כי תקנה עבד עברי, ואמרו רז"ל (קידושין יד, ב) בנמכר בגניבתו הכתוב מדבר, היינו שנמכר בעון ביטול תורה כנזכר על דרך שנאמר (ירמיה ב, כו) כבושת גנב כי ימצא כן הובישו בני ישראל על כל התועבות וגומר, והוא בעבור שפירש מעבדות השם יתברך, לפיכך נענש בעבדות שש שנים לפי שלא רצה ליתן עליו עול תורה הנשתבחה בששה שבחים בפסוק תורת ה' תמימה (תהלים יט, ח), וכנגד שיתא סדרי משנה. ובשביעית יצא לחפשי היינו רמז שעל כל פנים אם חוזר בו ורוצה להיות משועבד תחת עול תורה על דרך חצבה עמודיה שבעה (משלי ט, א), אז הוא יוצא לחפשי, על דרך חרות על הלוחות (שמות לב, טז) אל תקרי חרות אלא חירות (אבות פ"ו מ"ב).

אם בגפו יבא בגפו יצא, רמז שכל זמן שהוא בעבדות אז הוא פורק ממנו עול תורה, לפיכך כאשר ערום יצא מבטן אמו בלא תורה ומצוה כך ערום ישוב שמה בלא תורה ומצוה, על דרך ערום ועריה ממצות כו', אמנם אם בעל אשה הוא היינו התורה על דרך מורשה (דברים לג, ד) מאורשה (ברכות נו, א), אז ויצאה אשתו עמו שנאמר (ישעיה נח ח) והלך לפניך צדקך וכתיב (משלי ו, כב) בהתהלךך תנחה אותך. אם אדוניו יתן לו אשה וילדו לו וגו' רמז שבזמן שהאדם בעבדות אינו יכול לקיים שום מצוה כתקנה לפי שרשות אחרים עליו, ואף אם לפעמים רבו יצוה

לו שיעסוק בתורה ויקיים איוז מ התולדות של צדיקים, מכל נ הזכות תלוי בו כי אם ברבו, י בידו רשות לעשות מצוה קטנה בלתי רשות רבו, נמצא שכשרו אותו לדבר מצוה הרי כאילו המצוה, כאמרם ז"ל (אבות ה, יז) הרבים זכות הרבים תלוי בו כו' הזכות תלוי ברבו, וזה שכתוב יתן לו אשה, היינו האשה התורן לו בנים היינו תולדות מעשני היינו שרבו מצוה לו שיעסו שיוליד תולדות מעשים טובים: וילדיה תהיה לאדוניה, היינו והמעשים טובים הכל הוא שהזכות תלוי בו, והוא יצא בגפו המצוה שהרי אינו עושה רק בר והוא מבואר למבין.

ואם אמר יאמר העבד היינו וישלש באולתו ובוחר ב הזה, אז והגישו אדוניו אל האלו את אזנו, היינו לפי שהיה מ משמוע תורה כנזכר למעלה. אל אל המזוזה, היינו לפי שעבר שנאמר (משלי ח, לד) לשקוד על דג יום לשמור מזוזות פתחי. ועבד ליובל, לפי שאטם אזנו מן התורו בקול שופר במשוך היובל וגו' (ש ובוה יבא הכל על נכון. מדה כ והוא מבואר.

גם נרמז ביציאת העבד בשבי לישראלים הנמכרו לעבד

מורי אפרים זצ"ל
א"ע אונגאר
זר מחו ספר כל יקר

האומות שיצאו בזכות התורה, שנאמר בה (משלי ט, א) חצבה עמודיה שבעה, ובגואל הנקרא בשבעה שמות, שנאמר (ישעיה ט, ה) ויקרא שמו [פלא] יועץ אל גבור וגו', ובזכות התפלה שנאמר (תהלים קיט, קסד) שבע ביום הללתיך, ובזכות אלו יצא לחפשי חנם, כענין שנאמר (ישעיה נב, ג) חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו, גם נרמז העבדות במספר שש כי העולם נחלק לז' אקלימים וארץ ישראל הוא אקלים שביעי מרכז הארץ וכשישראל משועבדים אז הם מפוזרין בששה אקלימים, וכאשר יגאלו אז יבואו לארץ ישראל שהוא אקלים שביעי, וזהו שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם שיצאו לחפשי לאקלים שביעי. כמו כן מצינו שהחמה היא בגלגל רביעי והיא אמצעית הגלגלים הוא רמז למשיח, שנאמר בו (תהלים פט, לו) כסאו כשמש נגדי, והוא ישיבם לאקלים אמצעי דהיינו לארץ ישראל שהוא מרכז העולם, ודבר זה נרמז במה שכתוב כי יבער איש שדה או כרם וגו' (שמות כב, ה) כי מאחר שדרשו רז"ל בבבא קמא (דף ס, ב) פסוק כי תצא אש (שמות כב, ה) על הגלות והגאולה על כן נשאר לנו לבאר אף פסוק שלפניו על ענין הגלות והגאולה, וזהו שכתוב כי יבער איש, היינו הקדוש ברוך הוא איש מלחמה שבער אש להבה בישראל, שדה, שנאמר (ירמיה כו, יח) ציון שדה תחרש, או כרם, היינו ישראל שנאמר (ישעיה ה, ז) כי כרם ה' צבאות בית ישראל, ושילח את בעירה, היינו בהמתו והיינו ישראל שהם צאן מרעיתו של מקום ברוך הוא, והוא שילח אותם מעל פניו, וביערו בשדה

לו שיעסוק בתורה ויקיים איזו מצוה שהם התולדות של צדיקים, מכל מקום אין הזכות תלוי בו כי אם ברבו, שהרי אין בידו רשות לעשות מצוה קטנה או גדולה בלתי רשות רבו, נמצא שכשרבו מעשה אותו לדבר מצוה הרי כאילו רבו עשה המצוה, כאמרם ז"ל (אבות ה, יח) המזכה הרבים זכות הרבים תלוי בו כו', אף כאן הזכות תלוי ברבו, וזה שכתוב אם אדוניו יתן לו אשה, היינו האשה התורנית, וילדו לו בנים היינו תולדות מעשים טובים, היינו שרבו מצוה לו שיעסוק בתורה שיוליד תולדות מעשים טובים אז האשה וילדיה תהיה לאדוניה, היינו שהתורה והמעשים טובים הכל הוא לאדוניו שהזכות תלוי בו, והוא יצא בגפו ערום מן המצוה שהרי אינו עושה רק ברשות רבו, והוא מבואר למבין.

ואם אמר יאמר העבד היינו שישנה וישלש באולתו ובותר בדרך הרע הזה, אז והגישו אדוניו אל האלהים ורצע את אזנו, היינו לפי שהיה מסיר אזנו משמוע תורה כנזכר למעלה. אל הדלת או אל המזוזה, היינו לפי שעבר על מה שנאמר (משלי ח, לד) לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי. ועבדו לעולם, ליובל, לפי שאטם אזנו מן התורה הנתונה בקול שופר במשוך היובל וגו' (שמות יט, יג) ובזה יבא הכל על נכון. מדה כנגד מדה והוא מבואר.

← **גם** נרמז ביציאת העבד בשביעית, רמז לישראלים הנמכרו לעבדים בין

זה
ורב
שין
ינו
יך
כן
ות
שם
נים
יה
ה'
דרי
מז
יות
נבה
וצא
טמות
פ"ו :

זמן
זמנו
בטן
שוב
רום
זשה
ימים
שתו
פניך
נחה
ו לו
אינו
שות
יצוה

להִכִּי מִצְאֵי מִצְאֵי קָרִי: מִצְאֵי חַיִּים וַיִּפֶּק רָצוֹן
 מִיְהוָה: לוֹ וְחֻטְאֵי חַמְסִים נִפְשׁוּ כָּל־מִשְׁנָאֵי
 אֲהָבוּ מוֹת: ט אַ חֲכָמוֹת בָּנְתָה בֵּיתָה חֲצֵבָה

עַל אֲסִקּוּפְתֵי כָּכָל יוֹמָא
 וַיּוֹמָא לְמַנְטָר סְפִי
 דְתִרְעָא: לַהֲמָטוּל מִן
 דְמִשְׁפַּח לִי מִשְׁפַּח חַיִּי
 וְתִהְיֵי לִי רְעוּתָא מִן

קָדָם אֱלֹהָא: לוֹמֵן דְחָטִי עָלֵי מְחַבֵּל נַפְשִׁיהּ וְכוּלְהוֹן שְׁנָאֵי רַחֲמֵי לְמוֹתָא: א חֲכָמְתָא בָּנְתָה
 רש"י

(ב) חכמות בנתה ביתה. נחמסה צנה הקצ"ה את העולם: חצבה עמודיה שבעה. טענת ימי

מצודת דוד

(לה) ויפק. ומוציא רצון מה', רוצה לומר ה' יהיה מרוצה לו: (לו) וחטאי. אבל החוטא לי וממאס בי, הוא בעצמו גוזל נפשו כי מאבדה: כל משנאי וגו'. כפל הדבר במלות שונות: (א) חכמות. כל אחת מן

מצודת ציון

(לה) ויפק. ויוציא. כמו יפיק תבונה (לעיל ג י: א) חצבה. ענין כריחה וחיטוך הנופל באבנים:

החכמות בנתה בית לעצמה: חצבה. בנויה על הרבה

אבן עזרא

לא השיג החכמה הפך המוצא, והוא על הלומד בדרך שבוש שחומס נפשו מן האמת, וכל משנאי הם השונאים החכמה ואין לומדין אותה כל עיקר, או פירוש וחוטאי הפושע והמורד ב', כלומר השם מגמתו לדבר אחר חומס נפשו. כי גורם לה ההעדר: וכ"ל משנאי אהבו מות. כפל ענין ואמר אהבו מות, כדרך ויאהב קללה ותבואהו (תהלים קט יז): (א) חכמות בנתה ביתה. כמו בנות צעדה (בראשית מט כב): חצבה עמודיה, לשון מושאל מחוצבי אבן, והטעם על השוואת העמודים בחציבה ובזולתה מן

מדרשי חז"ל

להם לא ברכתי לפני כהן. למימרא דמעליותא היא, והא אמר רבי יוחנן כל תלמיד חכם שמברך לפניו אפילו כהן גדול עם הארץ, אותו תלמיד חכם חייב מיתה, שנאמר: כל משנאי אהבו מות אל תקרי משנאי אלא משנאי, כי קאמר איהו בשוין. (מגילה כח.).

(א) חצבה עמודיה שבעה. תנו רבנן, ויהי בנוסע הארון ויאמר משה, פרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות מלמעלה ומלמטה, לומר שאין זה מקומה. רבי אומר: לא מן השם הוא זה. אלא מפני שספר חשוב בפני עצמו. כמאן אזלא הא דאמר רב שמואל בר נחמן א"ר יונתן, חצבה עמודיה שבעה, אלו שבעה ספרי תורה, כרבי. ומאן תנא דפליג עליה דרבי, רשב"ג הוא. דתניא רשב"ג אומר: עתידה פרשה זו שתיעקר מכאן ותכתב במקומה, ולמה כתבה כאן. כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שניה, פורענות שניה מאי האי, ויהי העם כמתאוננים. פורענות ראשונה ויסעו מהר ה', וא"ר חמא ב"ר חנינא,

(לה) פי מוצאי מצא חיים. אמר רבי חנינא: הרואה באר בחלום, רואה שלום, שנאמר: ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים. רבי נתן אומר: מצא תורה שנאמר: כי מוצאי מצא חיים. (ברכות נו:).

תניא היה רבי בנאה אומר: כל העוסק בתורה לשמה, תורתו נעשית לו סם חיים. שנאמר: עץ חיים היא למחזיקים בה. ואומר: כי מוצאי מצא חיים. (תענית ז.).

כי מוצאי מצא חיים. כל מי שמצוי בדברי תורה, אני מצוי לו בכל מקום. (ילקוט"ש).

(לו) כל משנאי אהבו מות. כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו, חייב מיתה, שנאמר: כל משנאי אהבו מות, אל תקרי משנאי אלא משנאי. (שבת קיד.).

המוציא כיה בפני רבו חייב מיתה, שנאמר: כל משנאי אהבו מות, אל תקרי משנאי אלא משנאי, והא מינס אניס, כיה ורק קאמרינן. (עירובין צט.).

שא"ל תלמידיו את ר' פרידא, במה הארכת ימים. אמר

נושאי הפרק

(א"ו) החכמה מזמינה את שומעיה אליה.
 (ז"ט) להתרחק מהלצים ולהוכיח את החכמים.
 (י"ב) יסוד החכמה ושכר החכמים.
 (יג"ח) פיתויי הכסילות ומנועמיה לתועים אחריה.

ביתה ועדת שבועא עמודין: בונן

נראשית. דבר אסור, ט (3) טבחה

מצו (ב) מסכה. ענין מזיגת היי

התיקון, ויתכן לפרש שא בנתה ביתה מחכמות ש שבעה והם עמודי הו חכמות בנתה ביתה, ונ שבעה עמודי החכמה ו שביט החכמה נכון ' השבעה על עניינים אה

סרו מאחרי ה'. והיכן ו (ש)

תניא, רבי יוסי אומר: יודעות מה הם רואות, עומדות, הארץ על מה המרגיז ארץ ממקומה ו המים. מים על ההרים. ו תלויה בזרועו של הקב עמודים עומדים. שנאמר: ישראל. וי"א על שבעה שבעה. וי"א בן שמוע או שנאמר: צדיקי י

תנו רבנן, אדם נברא בן צדוקין אומרים שותף היו דבר אחר, שאם תזוה דו במעשה בראשית. דבר אז אחר כדי שיכנס לסעודה שבנה פלטרין ושיכללן אורחין, שנאמר: חכמות ו טבחה טבחה מסכה יו נערותיה תקרא על גפי מ זו מירתו של הקב"ה שב "חצבה עמודיה שבעה": טבחה מסכה יינה אף עו וכל צרכי עולם. "שלחה "על גפי מרמי קרת" הו גפי זכתיב על כסא, בת "מי פתי יסור הנה חסר פתאו לזה, אשה אמרה (ט)

חצבה עמודיה וגו'. ו

אֶסְקוּפְתִי בְּכָל יוֹמָא
לְמוֹטָר סְפִי
עָא: לֵה מְטוֹל מִן
יִפְח לִי מִשְׁפַּח חַיִּי
יֵי לִיָּה רְעוּתָא מִן
וּתְא: אֶחְכְּמָתָא בְּנַת

בִּיתָה וְעִתְדַת בֵּיה עֲמוּדִיהָ שְׁבַעָה: בַּטְבַּחַה טְבַחַה מִסְכַּה יֵינָה
שְׁבַעָא עֲמוּדִין: בּוֹנִיכִיסַת

רש"י

גראסיס. דנר אחר, שנעשה ספרים שיש נמורה, והי נסוע הארון ספר לעלמו. נמסכת שנת (קטו):
(ג) טבחה טבחה מסכה יינה. מזגס נמיס, כמו יין מזק שאינו ראוי לשמות מי:

מצודת ציון

מצודת דוד

(ב) מסכה. ענין מציגת היין במים. כמו למסוך שכר (שעי) עמודים וחצובים המה זה כזה בהשוואה גמורה, והוא דבר הנחמד לעין הרואה: (ב) טבחה טבחה. שחטה זבחים ומזגה יינה, ואף ערכה שלחנה להאכיל להקרואים:

אבן עזרא

התיקון, ויתכן לפרש שאמר חכמות להודיע שהחכמה בנתה ביתה מחכמות שבע, וזה טעם חצבה עמודיה שבעה והם עמודי הבית, והוא הביאור למאמר חכמות בנתה ביתה, ובית לשון נקבה, או עמודיה שבעה עמודי החכמה והעמודים הם שבע החכמות שבית החכמה נכון עליהם. ויש מפרשים אלה השבעה על עניינים אחרים, וכל אחד בוחר לעצמו, והאמת יורה דרכו: (ב) טבחה. הוא לשון זביחה, נחשבנו כצאן טבחה (תהלים מד נג), וגם לשון בישול לרקחות ולטבחות ולאופות, ושניהם מכוונים מלשון ערב בניקוד הטי"ת לזביחה ובניקוד החי"ת לבישול: מסכה, כמו מזגה, וכן יין מזוג, יין מסוך, והוא תערובת המים עמו, וזהו תיקונו לשתיה כבישול למזון:

מדרשי חז"ל

פטר קריא בגוג לעתיד. בנתה ביתה זה בית המקדש שנאמר: בחכמה יבנה בית. חצבה עמודיה שבעה אלו שבע שני גוג. טבחה טבחה שנאמר: בשר גבורים תאכלו. מסכה יינה, ודם נשיאי הארץ תשתו. אף ערכה שולחנה, ושבעתם על שולחני סוס ורכב. שלחה נערוותיה תקרא, זה יחזקאל. רבי אבא בר כהנא, פתר קריא באהל מועד. חכמות בנתה ביתה, זה בצלאל, שנאמר: ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה. חצבה עמודיה שבעה, אלו שבעת ימי המילואים. טבחה טבחה, אלו הקרבנות. מסכה יינה, אלו הנסכים. אף ערכה שולחנה, זה סירור לחם הפנים. שלחה נערוותיה תקרא, זה משה. (ילקוט"ש).

חכמות בנתה ביתה. זו תורה שבנתה כל העולם בחכמתה. חצבה עמודיה שבעה, שנחצבה משבעה רקיעים וניתנה לבני אדם. דבר אחר, אמר הקב"ה אם זכה ולמד חשוב לפני כאלו העמיר כל העולם כולו. חצבה עמודיה שבעה, אלו שבע ארצות. אם זכה נוטל אותן, ואם לאו הוא מתחלק לשבעה ארצות. טבחה טבחה, זו אסתר המלכה שבשעה שהגיע צער לישראל התקינה סעודה לאחשורוש. אף ערכה שולחנה, בעולם הזה ובעולם הבא, אי זה זה שם טוב שקנתה. שכל המועדין עתידין ליבטל וימי הפורים אינן בטלים לעולם. דבר אחר: זו התורה, שעורכת שולחן למי שמתעסק בה בעולם הזה ובעולם הבא. (ילקוט"ש).

א"ר ירמיה: בא וראה כמה גדול כבוד התורה, שלא דיין לחכמים שהיא עורכת שלחן לפניהם, אלא שהיא מוספת להם חכמה על חכמתם, הה"ד תן לחכם ויחכם עוד, שמתוך שעוסק בדברי תורה היא מוספת לו יראת ה', שנא': תחילת חכמה יראת ה'. "ודעת קדושים בינה" אלו בעלי גמרא שבשעה שיושבים ומבינים כל דבר ודבר הם דומים למלאכים שנקראו קדושים, שנא': ולקדושים אשר בארץ המה וגו'. (שם).

ה שבעה. שנעמ ימי

ציון

ננה (נעל ג י): א) חצבה. הנופל באבנים:

חצבה. בנויה על הרבה

מוצא, והוא על הלומד מן האמת, וכל משנאי ימדין אותה כל עיקר, או מורד ב', כלומר השם שו. כי גורם לה ההעדר: ל ענין ואמר אהבו מות, ואהו (תהלים קט יז): ומו בנות צעדה (בראשית זון מושאל מחוצבי אבן, ים בחציבה ובזולתה מן

ימרא דמעליותא היא, והא ז שמברך לפניו אפילו כהן כם חייב מיתה, שנאמר: כל נאי אלא משנאי, כי קאמר גילה כח).

גו רבנן, ויהי בנסוע הארון ושה לה הקב"ה סימניות זה מקומה. רבי אומר: לא שספר חשוב בפני עצמו. גואל בר נחמן א"ר יונתן, גה ספרי תורה, כרבי. ומאן הוא. דתניא רשב"ג אומר: אן ותכתב במקומה, ולמה שורענות ראשונה לפורענות אי, ויהי העם כמתאוננים. ז, וא"ר חמא ב"ר חנינא,

חצבה עמודיה וגו'. רבי יונה בש"ר ירמיה בר אבא,

קסג שְׁקַר שָׁנֵאתִי וְאֶתְעַבֶּה תּוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי:
 ← קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הַלְלֵתִיךָ עַל מִשְׁפָּטֵי צְדָקָתְךָ:
 קסה שְׁלוֹם רַב לְאַהֲבֵי תּוֹרַתְךָ וְאֵין לָמוֹ
 מְכֻשׁוֹל: קסו שְׁבַרְתִּי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה
 וּמִצֹּתֶיךָ עֲשִׂיתִי: קסז שְׁמֵרָה נַפְשִׁי עֲדֹתֶיךָ
 וְלִית לְהוֹן תִּקְלָא לְעֵלְמָא דְאַתִּי: קסח סְבִרִית לְפּוֹרְקָנְךָ יְיָ וּפְקוּדֵיךָ עֲבַדְתִּי: קסח נְטַרְתָּ נַפְשִׁי

רש"י

במילה שמה ואמר נלאתו (מצית המרתך) שש אנכי על אמרתך, המילה שמתחילה נחנה במאמר ולא דבור, שנאמר (נראשית יו ט) ויאמר אלהים אל אנכיהם ואתה את צייתי תשמור: (קסד) שבע

מצודת דוד

(קסג) תורתך. על כי אשר אהבתי תורתך והיא הזהירה על השקר: (קסד) שבע. רוצה לומר פעמים רבות וכן שבע יפול צדיק וקם (משלי כד טז): על משפטי צדקך. בעבור משפטי הצדק שנתת לנו: (קסה) לאוהבי תורתך. יהיה לאוהבי תורתך: ואין למו. לא יבוא להם מכשול: (קסו) שברתי. רוצה לומר לא טרדו אותי צרות האויב, כי קייתי לישועתך ועשיתי מצותיך ולא רפו

אבן עזרא

(קסג) שקר. מצות לא תעשה, תורתך אהבתי מצות עשה: (קסד) שבע. הרבה ודבר שישוב כמו השבוע: משפטי צדקך. בשרים ודפוני חנם: (קסה) שלום רב

רד"ק

רב: (קסג) תורתך אהבתי. כי היא בהפך השקר, ואני שנאתי השקר ואהבתי האמת: (קסד) שבע ביום. פעמים רבות. כי שבע אינו דוקא: על משפטי צדקך. שהם ישרים וצדיקים, הללתיך עליהם פעמים רבות בכל יום בכל עת שאזכרם: (קסה) שלום רב. כי לעולם אוהבי התורה לא יכשלו כי דרכם דרך ישרה, ולעולם

מדרשי הז"ל

קסד) שבע ביום הללתיך וגו'. חביבין ישראל שהם מקיימים כל המצות שבתורה, הא כיצד תפילין על ידיהם ותפילין על ראשיהם ומזוזה על פתיהם וארבע ציציות על בגדיהם, עליהם אומר דוד מלך ישראל שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך. (מס' תפילין ג.)
 תנו רבנן: בשחר מברך שמים לפניו ואחת לאחריה, ובערב מברך שמים לפניו ושמים לאחריה. רבי יהודה בר אבין בשם רבי יהודה בן לוי: על שם שבע ביום הללתיך. רבי חנין בשם רבי: שבע מצות עושה אדם בכל יום, קריאת שמע שני פעמים, ומתפלל שלשה פעמים ואוכל ומברך שני פעמים. (ירושלמי דברכות פ"א.)
 קסה) שלום רב לאוהבי תורתך וגו'. אמר רבי אלעזר

היך גבר דמשפח עדי סג'י: קסג שקרא סג'יתי ורחיקית אוריךך
 רחמיית: קסד שבע זמנין ביומא שפחית יתך
 מטול דיני צדקך:
 קסה שלם סג'י לרחמי אוריךך בפעלמא הדין
 קסח סבירית לפורקנך יי ופקודיך עבדתי: קסח נטררת נפשי

סהדוּתְךָ וְרַחֲמֹנֶיךָ לְחַדָּא:
 קסח נְטַרְתִּיךָ פְּקוּדֵיךָ
 וְסִהַדְוּתְךָ אֲרוּם פֶּל
 אֲוֶרְחִיתִי לְקַבְּלָךָ:
 קסט תִּקְרַב צְלוֹתִי
 קסדמך יי היך פתגמך
 תבנינני: קע תייתי צלותי
 קסדמך היך מימרך פצי
 יתי: קעא תבענן ספנותי
 תשבחתא ארום תלפנן

(קסח) כל דרכי נגדך. אמה י (קעא) תבענה. מדברנה: (קעב)

מצודת ציון

(קעא) תבענה. ענין אמירה. כמו יב (קעב) תען. ענין הרמת קול כמו, וענ (דברים טו יד):

משיגח בכל: (קסט) תקרב. תפלתו כוונת דברך: (קע) באמרתך. כאש חוקיך אז תאמרנה שפתי תהלה: (י)

העדות לברם והפקודים והעדות יחו והטעם אני הייב לשומרם כי שיש בלבי וכל מעשי: (קסט) בעבור מרחק השמים מהארץ אם

מאד: (קסח) כי כל דרכי נגדך דעהו. ואמרו רז"ל כל מעשיך יהיו כי הם למדוני שיהיו כל דרכי רגנתי. צעקתי. ומה היא צעקתי, כי לי בינה והשכל לעשות כדברי הציצני. אין הצלה זו הצלת הגוף הנפש ממכשול עון, כי לא זכר למעלה דבר אויב. ואמר כאמר בתורה נזכר זה הענין שהקדוש בר האדם מן החטא, זהו נרמז בפסוק על פניכם בלבתי תחטאו, כי הבחירה לאדם, אם האדם ישר

(קסט-קעו) בקשה שתקובל תפ

מאימתי פרק ראשון ברכות

ב עין משפט

בר מצוה... עין משפט... בר מצוה... עין משפט...

רב נסים גאון

רב נסים גאון... עין משפט... בר מצוה... עין משפט...

מאימתי קרוין את שמע בערבין... משה שהבחינו נכנסים לאכול בתרומתן...

מאימתי קרוין את שמע בערבין... משה שהבחינו נכנסים לאכול בתרומתן... עין משפט... בר מצוה...

מוסף רשמי

מוסף רשמי... עין משפט... בר מצוה... עין משפט...

עין משפט... בר מצוה... עין משפט... בר מצוה...

עין משפט... בר מצוה... עין משפט... בר מצוה...

השלמות לרשמי

השלמות לרשמי... עין משפט... בר מצוה... עין משפט...

עין משפט... בר מצוה... עין משפט... בר מצוה...

ג עין משפט

ג עין משפט... עין משפט... בר מצוה... עין משפט...

מאימתי קרוין את שמע בערבין... משה שהבחינו נכנסים לאכול בתרומתן...

מאימתי קרוין את שמע בערבין... משה שהבחינו נכנסים לאכול בתרומתן... עין משפט... בר מצוה...

מוסף רשמי... עין משפט... בר מצוה... עין משפט...

עין משפט... בר מצוה... עין משפט... בר מצוה...

עין משפט... בר מצוה... עין משפט... בר מצוה...

וּמִתְנַהֵן בְּרַשַׁע אֲתַגְעֵלוּ
 בְּחֹבֵבִין הָא בְּכַסּוֹ
 דְּמַלוּשָׂא בְּדַם דְּלֹא דִבְנִין
 רִשְׁמֵי כְּתָמָא מְנַה בְּנִין
 כְּמָא דְלִית בִּיהַ צְרוּדָא
 אֲלֵהִין לְאַתְוֹקְדָא בְּנוֹרָא

בְּרַעַשׁ וְשִׁמְלָה מְגוֹלְלָה בְּדַמִּים וְהִיתָה
 לְשִׁרְפָה מֵאֲכַלְתָּ אִשׁ: יְהִי יֶלֶד לְנוּ →
 בֵּן נִתְּן לְנוּ וְתִהְיֶה הַמְּשֵׁרָה עַל־שְׁכְמוֹ
 וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פְּלֹא יוֹעֵץ אֵל גְּבוּר אַבִּי־עַד

בְּרַעַשׁ שְׁעֵטַת סוֹסִים וְהַגַּפְתָּ תְּרִיסִין הוּא, וְשִׁמְלַת
 הַרוּגֵי מַלְחָמָה מְגוֹלְלָה בְּדַמִּים, אֲבָל נִחְסוּן זֶה אֵין צו
 רַעַשׁ וְאֵין צו דָּם: וְהִיתָה לְשִׁרְיָפָה. יֶקֶד יֶקֶד
 מֵאֲכֹלֵת אִשׁ: (ה) כִּי יֵלֶד יוֹלֵד לְנוּ. אֵף עַל פִּי שְׂאֵמֻ
 רַעַשׁ הוּא, צִנו הַנוֹלֵד לוֹ זֶה כְּמָה שְׁנִים לִהְיוֹת לְנוּ

אֶעֱדִיתָא יְתֵי נִיר
 הַ וְיִתְּ שׁוֹלְטָן
 שְׁלִטוֹן דְּהוּהַ
 בִּיהַ אֲתִבְרֵי בְּיוֹם
 דְּאֵרִי כָּל מְסַבְּהוֹן

בֵּן יִתֵּן עֲלֵיהוֹן עִמְמֵיָא דְתַקִּיפִין כְּאִשְׁתָּא וַיִּקְטְלוּנוּ: הַ אָמַר נְבִיאָ לְבֵית דָּוִד אֵרִי רַבִּי
 אֲתִילִיד לְנָא בְּרֵי אֲתִיבָה לְנָא וְקַבֵּל אֹדֵיתָא עֲלוּהִי לְמַטְרָה וְאַתְקֵרִי שְׁמִיהַ מִן קַדָּם

מִתְסַפֵּךְ נִמְחַנָּה מִדִּין:
 בִּשׁ. יֵשׁ פּוֹתְרִין אֹתוֹ
 הוֹ רְבוּחֵינוּ (סוּטָה ט:).
 יִתְּן לְפָרֶשׁ מְגוֹרָתוֹ,
 יֶקֶד הַמִּיבָּה אֲלֵהַ כְּמוֹ
 הַ, וְחִרְוֵן מִן חִרְבָּה, לֹא
 אֲלֵהַ סוֹאָה, כְּמוֹ מִן
 וְלֹא יֵאמַר שׁוֹאֵן הוֹמֵן
 הַעֲנִין, וְאֵין לוֹ דוּמָה
 לֹת נִחְסוֹן צִמְלַחְמָה, כִּי
 וְיוֹן שׁוֹס נוֹחַ צִמְלַחְמָה

רש"י

תחמיו למלך, לדיק יהיה, ותהיה משרת הקצ"ה ועולו
 על שכמו, שיהיה עוסק צמורה ושומר מלות ויטה
 שכם למשאו של הקצ"ה: ויקרא שמו. הקצ"ה,
 שהוא מפליא ענה ואל גבור ואצי עד, קרא שמו של
 חזקיהו שר שלום, כי שלום ואמת יהיה צימיו:

מצודת ציון

ושמרה. ענין מלוש: מגוללה. מלשון גלגול וסבוב:
 (ה) המשרה. מלשון שררה וממשלה: אבי עד. אב עולם:
 כל זה בזכות הילד אשר יולד לנו, וזהו חזקיהו שבימיו היתה מפלת סנחריב: ותהי המשרה. ממשלת ה' יהיה
 על שכמו, רוצה לומר יטה שכמו לסבול עול התורה והמצוה: ויקרא שמו פלא יועץ וגו'. רוצה לומר ה'
 שהוא יועץ פלא ואל גבור ואבי עד, יקרא שם הילד היולד שר שלום:

רד"ק

הקב"ה, שהוא פלא יועץ ואל גבור אבי עד, קרא שם
 הילד הזה שר שלום, בעבור כי המשרה תהיה לו,
 ולא יעבוד מלך אחר, כמו שאמר (מ"ב י"ז) וימרוד
 במלך אשור ולא עבדו: ששום. כי שלום יהיה
 לישראל בימיו. ואמר אלו הכינויים באל יתברך, לענינים
 מורים על דבר חזקיהו: פלא. על דבר הפלא ששב
 השמש אחורנית (שם כ"א): יועץ. כי עצת ה' קמה
 לו ועצת סנחריב הופרה: אל גבור. יכול גבור, שאף
 על פי שבא סנחריב בחיל גדול וגבורים, היה יכול
 עליהם וגבר, וברגע קטן הכה את מחנהו: אבי עד.
 שהוא קיים לעולם, והוא אבי הזמן והוא בראו, ובידו
 הוא להוסיף ולגרוע, ולהוסיף זמן חיי חזקיהו חמש
 עשרה שנה (שם פסוק ו):

מדרשי חז"ל

(ה) כי ילד ילד לנו וגו'. אמר הקב"ה יבוא חזקיהו שיש
 לו שמונה שמות ויפרע מסנחריב שיש לו שמונה שמות,
 חזקיהו דכתיב כי ילד יולד לנו וגו'. (סנהדרין צד.).

מִתְסַפֵּךְ נִמְחַנָּה מִדִּין:
 בִּשׁ. יֵשׁ פּוֹתְרִין אֹתוֹ
 הוֹ רְבוּחֵינוּ (סוּטָה ט:).
 יִתְּן לְפָרֶשׁ מְגוֹרָתוֹ,
 יֶקֶד הַמִּיבָּה אֲלֵהַ כְּמוֹ
 הַ, וְחִרְוֵן מִן חִרְבָּה, לֹא
 אֲלֵהַ סוֹאָה, כְּמוֹ מִן
 וְלֹא יֵאמַר שׁוֹאֵן הוֹמֵן
 הַעֲנִין, וְאֵין לוֹ דוּמָה
 לֹת נִחְסוֹן צִמְלַחְמָה, כִּי
 וְיוֹן שׁוֹס נוֹחַ צִמְלַחְמָה

יון
 ז סבל ומשא: שבט. כן
 ז מיהודה (נראשית מט י):
 ז. ענין שברון: (ד) סאון.
 המיית מלחמה:

צה: ההתות. העם הזה
 (ראה שופטים פ"ז): (ד) כי
 ורגים מגוללת בדמים

ארכה לרוב, ולהם
 ? סאון סאון ברעש. כי
 המלחמות, כי כל שאר
 ו הסוסים, כמו שנאמר
 י יגמא ארץ, וכן רעש
 יעש כידון (שם מא כא),
 גגולה בדמים, כי יכו
 ז מגוללת בדמים. אבל
 : רעש ולא דמים, אלא
 הכה בה המלאך בלילה
 וקת זה בדברי רבותינו
 יתה נשמה נשרפת וגוף
 נשרף אבל לא בגדיהם:
 יירושו לפי ענינו ענין
 יהיה סאון תואר וסאון

שנא' בסאסאה בשלחה

עַרְשָׁלָּוִם: וְלִסְרַבְבָּה קָרִי: לְמַרְבָּה הַמְּשֻׁרָה
 וְלִשְׁלֹוֹם אֵינְךָ עַל־כַּפַּי דָּוִד וְעַל־
 מַמְלַכְתּוֹ לְהַכִּין אֶתְּךָ וְלִסְעֹדָה בְּמִשְׁפָּט
 וּבְצַדִּיקָה מַעֲתָה וְעַד־עוֹלָם קִנְיַת יְהוָה
 פּוֹרְסִיהַ דָּוִד וְעַל מַלְכוּתִיהָ לְאַתְקֵנָא יְתָה וְלִמְבָנָא בְּדִינָא וּבְזִכְוֹתָא מִכְּעַן וְעַד עַלְמָא

מִפְּלִיא עֲצָה אֱלֹהֵא
 גְּבִרָא קָיָם לְעַלְמֵיָא
 מְשִׁיחָא דְשְׁלָמָא יִסְגִי
 עֲלֵנָא בְּיוֹמוֹהִי: וּסְגִי רַבּוּ
 לְעַבְדֵי אֹדְיָתָא וְלִנְטְרֵי
 שְׁלָמָא לִית סוּף עַל
 אֶפְרַיִם וְיִתִּיב שְׁמוֹ
 בְּרַבּוּ וּבְתַקּוּף לֵן
 לְמִיּוֹמֵר: ט רִישׁיָא ג
 וְלִטְבִּין מְגַהֵן גַּב
 נְכֻסְיָא אֲתַבְּזוּ וְדִשְׁפִין

רש"י

לסמיכו: על כסא. מלכות דוד יהיה שלום זה, נמשפט ולדקה שעשה חזקיו: ולשלום. וי"ו זה חיקון המלה הוא, הרבה משרה על שכמו, ומה גמול ישלם לו, הנה לשלמו אין לו קץ ואין קצבה: מעתה ועד עולם. עולמו של חזקיו, כל ימיו. וכן מצינו שאמרה חנה על שמואל וישג שם עד עולם (ש"א א כג), ולתשובה החולקים האומרים לדעתם, יש להשיגם מהו מעתה, והלא לא בא עד לסוף חמש מאות שנה ויותר: קנאות ה' צבאות. שקינא לנין על אשר יעץ עליה ארם ופקח:

(ו) למרבה המשרה. למי יקרא השם הזה, למלך המרצה המשרה של הקב"ה על עמנו לירא מפניו: משרה. לשון שררה. זו לתשובה אחרים. אך יש לומר שאף שר שלום משמותיו של הקב"ה, וקריאת שם זה אינה לשם ממש אלא לשם גדולה ושררה, כמו וקרא שם צבית לחם (רות ד יא), וכמו ועשיתי לך שם (ש"ב ז ט), אף כאן ויקרא שמו, וימן לו שם וממשלה: ולשלום. הנימן לו, אין קץ, שהיה לו שלום מכל עבריו. ואין קץ זה לשון הפסק עולמית, אלא אין קץ

מצודת ציון

(ו) ולסעדה. ענין השענה:

מצודת דוד

(ו) למרבה המשרה. רוצה לומר השם שר שלום יורה על מרבית הממשלה ועל מרבית השלום עד אין סוף: על כסא דוד. מרבית הממשלה והשלום יהיה על כסא דוד, רוצה לומר על המלך היושב על הכסא: ועל ממלכתו. גם על אנשי ממלכתו יהיה מרבית הממשלה והשלום: להכין אותה. להשאר עומדת על כנה ובסיסה, וחזור על הכסא ועל העדה: ולסעדה. לבל תהיה נופלת: במשפט ובצדקה. רוצה לומר אם במשפט לבד לא יהיו כדאים לזה כי אין הזכות רב כל כך, מכל מקום יעשה עוד צדקה: מעתה ועד עולם. כל ימי חזקיה: קנאות ה'. כל זה הצדקה יעשה על כי יתקנא על מה שחרף סנחריב כלפי מעלה:

רד"ק

והוא כפל ענין במלות שונות: ולסעדה. שלא תימוט מלכותו ומשרתו מעתה ועד עולם, ואף על פי שיהיה לה הפסק בימי הגלות עוד תשוב לקדמותה. ואמר "במשפט ובצדקה" כי בהם יכון הכסא ותקום המלוכה: קנאות ה' צבאות תעשה זאת. זאת המשרה שתהיה עתה לבית דוד, והתשועה הגדולה, כי יקנא ה' צבאות בדברי נערי מלך אשור, אשר חרפו וגדפו ה' יתברך (מ"ב יט ז):

מדרשי חז"ל

ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך לא עשיתו משיח, חזקיה שעשית לו כל הניסים הללו ולא אמר שירה לפניך תעשהו משיח, לכך נסתחם. (סנהדרין צד.).

(ו) למרבה המשרה. המ"ם שתומה בכתוב וקרי במ"ם פתוחה, ובהיפך זה בעזרא (נחמיה ב יג) המ פדוצים, מ"ם פתוחה בסוף התיבה בכתוב. ויש בו דרש באשר יסתמו חומות ירושלם שהם פרוצים כל זמן הגלות, ולעת הישועה יסתמו הפרוצים, ואז תפתח המשרה שהיא שתומה עד מלך המשיח: למרבה. הוא שם, והוא סמוך, לפיכך הוא נקוד בצר"י. אמר לרוב המשרה ולשלום אין קץ, שיהיה על כסא דוד ועל ממלכתו,

(ו) למרבה המשרה וגו'. מפני מה כל מ' שבאמצע תיבה פתוח וזה סתום. ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג, אמרה מידת הדין לפני הקב"ה, רבש"ע

במיקרא דיי צבא
 התעבד דא: ופתגם
 שלח יי בדבית יעו
 ואשתמע בישרא
 ה ואתרברבו עמא כולו
 אפרים ויתיב שמו
 ברבו ובתקוף לן
 למימר: ט רישיא ג
 ולטבין מגהון גב
 נכסיא אתבזו ודשפין

תעשה זאת. ולא אחז ר
 ממה. חוספת. ואמרו רבותי
 הקב"ה לעשות חזקיהו מג
 אמרו מלאכי השרת לפני
 ההיכל ושגן למלך אשור
 הכמו: (ז) דבר שלח ה'
 לפורענות פקח בן רמליה:
 מחקיים נהם: (ח) בגאווה

מצודת

(ט) וגזית. אבנים גזוזים ומחו
 מין אילן תאנה. וכן ובלס
 נכרתו. כמו ואשריהם תגדעון
 עליהם, וכן היה כי נפל ונה
 אשר ידברו בגאווה ובגודל לו
 הלא נבנה תמורתן באבני גז
 במקרה והיא לא תתמיד: שו
 שונות: (י) וישגב. כאומר הו
 וא"כ כשל עוזר ונפ

(ז) דבר שלח. הרעה הזאת
 אויביהם בהם, מאת האל הוא
 אלא בעונש עונותם בא לה
 שלח על ידי נביאיו, כך וכך
 וכמו ששלח הדבר בהם כן
 שיגלו מארצם, כמו שאמר
 (ח) וידעו. ואז ירע העם הו
 שהם היו אומרים בתחילת הפ
 לבנים נפלו וגזית נבנה, ולא
 בעוונם בא להם עתה הרע, ז

(ז) דבר שלח ה' ביעקב וגו'.

יְי אֲשֶׁלֶם אֶתְנִי כְדוֹן
נְפוּי לְכָל עַמּוּיָה:
יֵשׁ בְּדִרְתָּא דִּי בְּבִית
מְקַדֵּשׁ אֱלֹהֵנָא בְּמַצְעֵיכִי
יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ: א שְׁבָחוּ
יֵת יְי כָּל עַמּוּיָא שְׁבָחוּ
לִיָּה כָּל אַמְיָא: ב אַרוּם

(יט) בתוככי. כמו נמוך: (3) ב ואמת ה'

מצודת ציון

(יט) בתוככי. הי"ד יתיר הנעשה לי: (א) הִלְלוּ. זה יאמר על חסדו והוא לעזר

אשלמנו במקום אחר כי אם בכיו אחריו: (יט) בחצרות בית ה'. י"ו כמו בתוככי מצרים, או לנוכח במלת הללויה שכן יאמר לכל עמו (א) הִלְלוּ את ה' כל גוים. על כן

(יט) בתוככי. הי"ד נוספת לצחות בעוניכי, תחלואיכי, בנעורייכי: הִלְלוּיָהּ י"ה עמי: (א) הִלְלוּ. זה המזמור משו והוא לימות המשיח. ורמז בו בעט פסוקים לבד, כי כל העמים יהי ישראל יהיו בתורתם וכל האומה לעבר אחד, וכולם יהללו יה כי כו ולפי שאמר בתכלית המזמור הללו ישראל, ראה ברוח הקדש כי כל הז עדין אמר כנגד כולם הללו אח

א"ב) הִלְלוּ את ה' כל גוים וגו'. לז אי"ד יוחנן זו שעבוד מלכות. אנו חזקיה אמר מפני שיש בו ירדתן שי האש. לא לנו ה' לא לנו אמר חנניה, נ אמר מישאל, על חסדך ועל אמתך את ה' כל גוים אמר חנניה, שבחוחו מישאל, כי גבר עלינו חסדו אמר עזריה אמרו כולן. ויש אומרים ואמת ה' לעוי רבי נתן אומר ואמת ה' לעולם דגני

(א"ב) קריאה לכל הגוים להלל או

לְחִסְדֵיךָ: טו כְּבָעוּ יְי אַרוּם
אָנָּא עֲבַדְךָ אָנָּא עֲבַדְךָ
כִּר אַמְתְךָ שְׁרִיתָא
לְשׁוֹלְשִׁלוֹתֵי: ז לָךְ אֲדַבַּח
דְּבַח נִכְסְתָא וּבְשָׁמָא דְיְי
אֶקְרִי: יח נְדָרֵי קָדִם

משפחה שצמח: פתחת למוסרי. התרמה מעל לוארי מוסרות ומוטות: (יז) זבח תודה. זמני הודיה, על הנסים שעשית לי: (יח) נדרי. קרנות שנרמתי:

מצודת ציון

(טו) אנה. הוא כענין הודאה, בין הודאה על החסד ובין הודאה ובקשה על חטא. כמו אנה חטא העם הזה (שמות לז ט): פתחת. ענין התרת הקשר: למוסרי. קשרי רצועי המאסר. כמו ומוסרות ערוד מי פתח (איזו ט ט):

קי קרבן תודה באה על הנס:

אבן עזרא

אולי, פעם שמא ופעם כמו מתאוה, אולי אוכל להלחם, אולי יהיה זה, ופעם שמא אולי לא תאבה האשה. מפי החכם: פתחת למוסרי. כאילו היה קשור במוסרות, והלמ"ד נוסף כלמ"ד הרגו לאבנר (ש"ב ג ל): (יז) לך, בשם ה' אקרא. שיקרא בני אדם לעבוד את השם, כדרך ויקרא שם בשם ה' אל עולם (בראשית כא לג): (יח) נדרי. כבר הזכיר זה בראשונה, וטעם להזכירו פעם אחרת כי הנדר שנדרתי לא

רד"ק

אסור, פעמים היה כאילו היה אסור ונלכד, כמו בסלע המחלקות ובפני אבישי שהיה קרוב להיות נלכד ואסור: (יז) לך אזבח זבח תודה. שאודה לך על הזבח, ואקרא לרבים בשם ה' להיות עמי בזבח, וישמעו הודאתי: (יח) נדרי. כפל הפסוק לאמר כי בחצרות ה' ישלם אותם. בבית שהיה בו הארון בירושלים:

מדרשי חז"ל

מיתה לא הייתי גזר, אברהם אמר ואנכי הולך עירי וגו'. אברהם גזר על הזקנה ועד ימי יעקב היה אדם עוטה ומת, תרע לך שכן הוא אדם שעוטה אומרים לו חיים טובים מכלל שהיתה לו מיתה. אמר יעקב רבונו של עולם אתה נותן קטטה בין בריותיך, אלא יהא אדם חולה ועושה בין בניו מה שהוא צריך ואחר כך הוא מת. (ילמדנו). (טז) פתחת למוסרי. דרש רבא, מאי דכתיב פתחת למוסרי, אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם שני מוסרות שהיו עלי פתחתם, וות המואביה ונעמה העמונית. (יבמות עז).

תְּרִיד - הַפְּוֹתָהּ לְחִסְדֵיךָ: ז טו אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי
עֲבַדְךָ אֲנִי־עֲבַדְךָ בֶּן־אֲמֹתָךְ פְּתַחַת
לְמוֹסְרֵי: יז לָךְ־אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבִשְׁם
יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרֵי לַיהוָה אֲשֶׁלֶם נְגִדָה

רש"י

הראני הקצ"ה שדנר קשה וכדז הוא נענינו להמית את חסידיו: המותה. המות, כמו הצמח (בראשית לט יא), החולה: (טז) עבדך בן אמתך. אינו דומה תרבות עזר הלקוח מן השוק לילוד

מצודת דוד

(טז) אנה. הנני מודה לה' על החסד שעשית לי על כי אני עבדך, רוצה לומר החסד היה בעבור שאני מוכנע ולא בגמול המעשה: בן אמתך. רוצה לומר מוכנע אני ביותר כבן אמה יליד בית, ולזה התרת קשרי מוסרי: (יז) זבח תודה.

הוא בעיני השם להמית חסידיו בלא עתם. וה"א המותה נוסף כה"א לשאולה, ואין הה"א סימן ללשון נקבה, והעד שהמלה מלעיל: (טז) אנה. כמו אנה חטא, והוא לשון תודה, כי תתחלף מלת אנה בה"א או באל"ף לשנים טעמים, פעם לשון פיוס ופעם לשון תודה, כמו זה שהוא מודה לשם אנה ה' כי אני עבדך, כי זה איננו לשון פיוס רק אם יאמר אנה ה' הושיעה נא הוא לשון פיוס, וככה מלת

בעיניו להמית חסידיו בלא עתם, ואני מן חסידיו לכך מלט נפשי מן המות: (טז) אנה. גם זה כתוב בה"א, והוא בענין הודאה לאל יתברך שעשה עמו טובה בעבור שהוא עבדו: עבדך בן אמתך. פירשתי במזמור פ"ו תדרשנו משמה: פתחת למוסרי. לפיכך אני מודה לך שפתחת למוסרי, כי ידעתי כי מאתך היתה תשועתי. ואמר פתחת למוסרי והוא לא היה

אמר להם ר"ע כשאתם מגיעים אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים, משום שנאמר: דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. בן עזאי הציץ ומת, ועליו הכתוב אומר יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. (תגיגה יד:). חרב קשה ממות, אי בעית קרא אי בעית סברא. אי בעית אימא סברא הא קא מינוול והאי לא קא מינוול, ואב"א קרא יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. (ב"ב ח:). יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. אימתי מראה הקב"ה היקר שהוא מתוקן להם סמוך למיתתן. יקר, אמר הקב"ה קשה עלי לגזור על הצדיקים שימותו, שאלולא שהם גזורים על עצמם

מסורת המדרש

יא. כל השכינין חביבין לעולם אדרין פל"ז, ט. פדר"כ פכ"ג קנד: תנחומא במדבר יו. תנ"י כ. י"יש יתרו רעו (כה"ע). ספר יצירה סוף פ"ד. עיין זוהר ח"ג קח: (רע"מ). תקריז הקדמה יא. תכ"א מה: מז: תכ"ב סד. סז. עה: תמ"ז פד. ת"ע קכד... זוה"ח בראשית ח... תולדות כו עמוד ג.

וְנִסְבֵּךְ בְּחַרְשׁ זֶה אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם כִּף הֵם עֲתִידִין בְּנִיךְ נֶאֱחָזִין בְּאֵמוֹת וְנִסְבְּכִין בְּצָרוֹת וְנִמְשָׁכִין מִמְּלָכוֹת לְמַלְכוֹת מִבְּבַל לְמַדֵּי מִמְּדֵי לֵינָן וּמִיָּן לְאָדוּם וְסוֹפָן לְגֵאל בְּקִרְנֵינוּ שֶׁל אֵיל הֵדָא הוּא דְכְתִיב (שם שם, שם) 'וְה' עֲלֵיהֶם יִרְאֶה וַיֵּצֵא כְּבָרְק חֲצוֹ רַבִּי אַבְרָהָא בְּרַה דְרַב פְּפִי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לְוִי אָמַר כָּל יָמוֹת הַשָּׁנָה יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִין בְּמִלְאכְתָּן וּבְרֵאשׁ הַשָּׁנָה נוֹטְלִין שׁוֹפְרוֹתֵיהֶן וְתוֹקְעִין לְפָנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהוּא עוֹמֵד מִכֶּסֶף דִּין לְכֶסֶף רַחֲמִים וּמִתְמַלֵּא עֲלֵיהֶם רַחֲמִים אִימְתִי בְּחַדְשׁ הַשְּׁבִיעִי.

← 7 יא. כָּל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין לְעוֹלָם לְמַעְלָן הַשְּׁבִיעִי

בקרניו בענפי העצים — מחורש זה — והולך — ונסבך בחורש זה, ובמחזה זה — אמר הקב"ה לאברהם: כך הם עתידין בניך — להיות — נאחזין — בשבי ובשעבוד — באומות ונסבכין בצרות ונמשכין — בשעבוד, "למלכות" (ב"ר, שם) — שונות — ממלכות למלכות — בזו אחר זו: מבבל למדי, ממדי ליון ומיון לאדום — רומי הרשעה, וסופן ליגאל — מהמלכות "הרביעית" הרומית — אדומית, בנפלה לפני המלך המשיח (כבב"ר סג, ט. עיי"ש, ובעוד) — בקרניו של איל — זה, הדא הוא דכתיב — זהו שאמר הכתוב בחזון על העתיד: 'וה' עליהם יראה ויצא כברק חצו וה' אלהים בשופר יתקע והלך בסערות תימן, ה' צבאות יגן עליהם ... והושיעם ה' אלהיהם ביום ההוא כצאן עמו" — בשופר של מלחמה יתקע ה', וילך "לסער" — לעקור ברוח סערה — את אנשי תימן, והם בני יון, ויש מרבתינו שפירשוהו על אדום לעתיד לבוא" (רש"י שם, ועיין ב"ר מב, ד.), שארץ אדום העתיקה היא בתימנה — דרומה של ארץ ישראל, ועל ישראל הוא יגן אז להצילם ולהושיעם ולקבצם בתקיעת קול שופר זה.

וכן לענין פרשתנו — רבי אבא בריה דרב פפי, ורבי יהושע דסכנין, בשם רבי לוי, אמר: "איל אחר נאחז בסבך בקרניו", וכאמור כמה פעמים זו אחר זו, וגם שאמר כאן "בקרניו" — בלשון רבים, שלא לבד בתקיעת קרן אחת של הגאולה העתידה מדובר, אלא בתקיעות רבות וקבועות בשופר של קרן, וכלומר, כל ימות השנה ישראל עוסקין במלאכתן — מבלי שיש לב למעשיהם ובכך הם "נאחזים בעבירות ומסתבכין בצרות" (ב"ר נו, י) — כעונש, ובראש השנה — "אחר" עבור כל השנה, וכבואה של שנה חדשה — נוטלין שופרותיהן — של אילים — ותוקעין לפני הקב"ה — כמצות היום, "ינוזכרים לפני הקב"ה" (שם), שהוא זוכר להם את עקידת יצחק, והוא עומד מכסא דין — שישב עליו בתחילה לדון אותם, ועולה לשבת — לכסא רחמים, ומתמלא עליהם רחמים — "והוא מוחל להם" (שם), אימתי — "בחדש השביעי באחד לחדש ... זכרון תרועה", בתקיעה זו עולה זכרון העקידה לפניו, יתברך.

יא. וכדרך שנדרש (בסימנים הקודמים), לתת טעם למה בחר הקב"ה בחדש השביעי הזה לשפוט בו את כל באי עולם, וכפי שנדרש למעלה (בסימן ח.), שהחודש הזה הוא משבוע ומבורך בגתות וברכות

חביב שמים ושמי וערכות וכתוב (תהי בארצות שביעית נ תבל וכתוב (שם ט,

שהש"ר פ"ה, א. פ"ו (ד) ב. תנחומ: תריג. תהלים חשלו. זוהר: ח"א לב ט. עיין זוהר ח"א קעז. בהקדמה

ובכפרה ובמצות, ידרש ע כל השביעין חביבין - מכולם בחר לו אחד לחבו ובחר בשביעי (שוי"ט, צב.) (יליש יתרו, רע"ו). —

השמים", כמו שנאמר נ שנים, ו"רקיע" — ככ אותם אלהים ברקיע השמי שנאמר במן שירד לישראל הרי שמלבד "שמים" יש לפני הקב"ה (ישעיה סג, ט חמשה, ו"מעון" — מלבד "שמים" "מעון", ו נאמר (דברים לג, כו): "ו (כגמ' חגיגה יב). והרי י תפקידו שלו (עיי"ש), וכ שהקב"ה אומר: "שבעה השביעי.

בארצות — שבי ושש מעלות להן בטיבן י ארץ אלה שבעולם: "א (בראשית א, י): "ויקרא אדמה אם היא במעלה משתמש בלשון ארמית נ פיסת ארץ שהיא אדמה (מדמ"ש, ח, עיי"ש), שנחי וצלמות (ישעיה לה, א. וע "נשיה", ארץ שגם אם (תהלים פח, יג. עיי"ש), עיי"ש), בכל טוב הארץ, שבע ארצות, וכתוב —

חָבִיב שָׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם וְרָקִיעַ וְשַׁחֲקִים זָבֹול וּמַעוֹן וְעַרְבוֹת וְכִתִּיב (תהלים סח, ה) 'סֹלוּ לְרוֹכֵב בְּעַרְבוֹת בַּיָּה שָׁמוּ' בְּאַרְצוֹת שְׁבִיעֵית חֲבִיבָה אֶרֶץ אֲדָמָה אֲרָקָא גִיָּא צִיָּה נְשִׂיָּה תָּבֵל וְכִתִּיב (שם ט, ט) 'וְהוּא יִשְׁפֹּט תָּבֵל בְּצַדֵּק יִדִּין לְאֲמִים

מסורת המדרש
 השמים וכו' ד'
 רקיעים ר"ה לב, חגיגה
 יב, אדר"ג שם, דב"ד ב,
 לב, שר"ט קיד, יל"ש
 עקב תנה, זוהר ח"ב י:
 ח"ג חלו, (רע"מ), ראה
 ב"ד יט, ז, במ"ד ג, ב
 יב, יז, יג, ב, כ, יז.
 שהש"ר פ"ה, א, פ"ו (ר) ב, תנחומא פקודי ו, נשא יא, טז, תנ"י נשא יט, כד, פס"ד פ"ה (כאם בלוח) ז, פד"כ פ"א, א, פכ"ג שם, יל"ש נשא
 חריג, תהלים חשלה, זוהר: ח"א לב: ח"ב נו: קסה, ח"ג ט: רלט: רפז, בארצות ארז"ג שם, ב"ר יג, יב, שהש"ר שם, אס"ר א, יב, מר"מ ח,
 ט, עיין זוהר ח"א קעז, בהקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש, תבל ע"ע ספרי עקב לו.

ובכפרה ובמצות, ידרש עתה: "בחדש השביעי", השביעי נבחר לכך, ולא הראשון, שכן מצאנו כי — כל השביעין חביבין — לפני הקב"ה — לעולם, שמכל מה שברא הקב"ה בעולמו רבים במספר מכולם בחר לו אחד לחבבו ואת השביעי בחר (עי' במ"ד ג, ח), ויש דברים שלא ברא אלא שבעה וחביב ובחר בשביעי (שו"ט, צב), הרי כי כל שביעי חביב לפניו, ושכן — למעלן — ברקיעים, "הרקיע" (יל"ש יתרו, רע"ו), — השביעי חביב — מכל שבעת הרקיעים, שהם: "שמים", ו"שמי השמים", כמו שנאמר (דברים י, יד): "הן לה' אלהיך השמים, ושמי השמים, הארץ וכל אשר בה", הרי שנים, ו"רקיע" — כמו שכתוב במעשה בראשית, בשמש ובירח והכוכבים (בראשית א, יז): "ויתן אותם אלהים ברקיע השמים", הרי שמלבד "שמים" יש ששמו "רקיע", והרי שלשה, ו"שחקים" — שנאמר במן שירד לישראל במדבר מלמעלה (תהילים עח, כג): "ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח", הרי שמלבד "שמים" יש "שחקים", והרי ארבעה, ועוד — "זבול" — שנאמר בתפילתו של ישעיה לפני הקב"ה (ישעיה סג, טו): "הבט משמים וראה, מזבול קדשך ותפארתך", מלבד "שמים" "זבול", והרי חמשה, ו"מעון" — שנאמר (דברים כו, טו): "השקיפה ממעון קדשך, מן השמים וברך את עמך", מלבד "שמים" "מעון", הרי ששה, ו"ערבות" — שנאמר (תהלים סח, ה): "סולו לרוכב בערבות", ונאמר (דברים לג, כו): "רוכב שמים בעזרך", הרי כי "ערבות" ששם הקב"ה רוכב, הם אחד מהשמים (כבגמי חגיגה יב), והרי שבעה רקיעים, וכל הרקיעים האלה הם זה למעלה מזה ולכל רקיע ורקיע תפקידו שלו (עיי"ש), וכתוב — בשביעי, "ערבות": "סולו לרוכב בערבות ביה שמו", הרי שהקב"ה אומר: "שבעה רקיעים בראתי ומכולם לא בחרתי למכון לשבתי אלא "ערבות" (שו"ט, צב), השביעי.

בארצות — שביעית חביבה, שכן שבע "ארצות" ברא ה' בעולמו הזה, שהעולם מתולק בהן ושש מעלות להן בטיבן וליחיים, ואשר לכן הכתוב קורא לארץ בשמות שונים, כנגד שבעה חלקי ארץ אלה שבעולם: "ארץ", כך תקרא כל פיסת יבשה שאינה ים כמו שכתוב במעשה בראשית (בראשית א, י): "ויקרא אלהים ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים", "אדמה", כך תקרא כל פיסת אדמה אם היא במעלה זו שאינה מכוסה קרח או סלעים או ביצות ומלח, "ארקא", כשהכתוב משתמש בלשון ארמית (ירמיה י, יא): "שמיא וארקא" — שמים וארץ (עי' ב"ר יג, יב), וכך תקרא כל פיסת ארץ שהיא אדמה ראויה לצמיחה כל שהיא ולחיים כל שהם, "גיָּא", היא ארץ גבעות וגאיות (מדמ"ש, ח, עיי"ש), שנחלי מים באים מן ההר לגיא להחיות ולהצמיח, "צִיָּה", היא ארץ מדבר וערבה וצלמות (ישעיה לה, א, ועוד), שגם אם יש בה מעט מים או צמחייה עדיין היא יבשה מכדי לחיות בה, "נְשִׂיָּה", ארץ שגם אם היא ראויה לישוב אדם עדיין היא עזובה ושכוחה מכני אדם, ואינה מיושבת (תהלים פח, יג, עיי"ש), "תָּבֵל", מקום ישוב בני האדם, "על שם שהיא מתובלת בכל" (אדר"ג לו, ט, עיי"ש), בכל טוב הארץ, וברוב המקראות יאמר "תבל" על ישוב יושבים, למקום צמיחה ותנובה, והרי שבע ארצות, וכתוב — על השגחת ה' ומשפטו בארץ: "והוא ישפוט תבל בצדק, ידין לאמים

הם
 יבין
 יום
 (שם)
 ירב
 גות
 לין
 מד
 גתי
 יעי
 זמר
 —
 גות
 אל
 גוד
 וה'
 ...
 רוח
 ב"ר
 ילם
 יני
 —
 גות
 הם
 בור
 צני
 וא
 לא
 יון
 בו
 ות

בְּמִישְׁרַיִם בְּדוֹרוֹת הַשְּׁבִיעִי חָבִיב אָדָם שֶׁת אָנוּשׁ קִינָן
 מְהַלְלָאֵל יֶרֶד חֲנוּךְ וְכָתִיב (בראשית ה, כד) 'וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ
 אֶת הָאֱלֹהִים בְּאֲבוֹת שְׁבִיעֵי חָבִיב אֲבָרָהֶם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב
 לְוֵי קָהָת עֶמְרָם מֹשֶׁה וְכָתִיב (שמות יט, ג) 'וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל
 הָאֱלֹהִים בְּבָנִים הַשְּׁבִיעִי חָבִיב שְׁנֹאמֶר (דה"א ב, טו) 'דְּוִיד
 (הוא) הַשְּׁבִיעִי בְּמַלְכִים הַשְּׁבִיעִי חָבִיב שְׁאוּל אִישׁ בְּשֵׁת
 דְּוִיד שְׁלֹמֹה רְחֻבֶעַם אֲבִיהָ אָסָא וְכָתִיב (דה"ב יד, י) 'וַיִּקְרָא

במִישְׁרַיִם — הקב"ה בכבודו משגיח בה ושופט את יושביה לחיים ולברכה בארץ והיא לכן המעולה שבארצות, שבה בחר וחיבב מכל השבע, היא "תבל", השביעית, "זו ארץ ישראל" (ספרי עקב, לו. עיי"ש), שבה בחר ה' מכל הארצות (במ"ר, שם), שהקב"ה אומר: "שבע ארצות בראתי ומכולם לא בחרתי אלא ארץ ישראל, שנאמר" — בשבחה (דברים יא, יב): "תמיד עיני ה' אלהיך בה, מראשית השנה ועד אחרית שנה" (ש"י"ט, שם), להשגיח בה תמיד בעיני חיבה ולשפטה בחסד ורחמים וברכה, כאמור (ועי' פי"ת):

בדורות — שהיו בעולם מאדם הראשון ואילך — השביעי (כ"ה בפסדר"כ קנה), שבהם — חביב, שהרי זה תולדותם (בבראשית ה, ג-כא. ובצירוף כלשון זו בדה"א א, א-ב): "אדם, שת, אנוש, קינן, מהללאל, ירד, חנוך", חנוך השביעי, ושנינו (אבות ה, ב): "עשרה דורות מאדם ... היו מבעיסין" לפני הקב"ה, וכתוב — בחנוך, השביעי: "ויתהלך חנוך את האלהים ואיננו כי לקח אותו אלהים", שהיה צדיק גמור ועובד ה' באמת ולקחו הקב"ה בחיים לגן עדן ונעשה מלאך משרת לפניו (תרגו"י, שם. ועי' ב"ר כה, א):

באבות — ורועי ישראל לדורותיהם, מאברהם ואילך, שביעי חביב, שהרי זה סדר תולדותם: אברהם יצחק ויעקב, לוי, קהת, עמרם — שהיו שלשתם גדולי הדורות וראשי ורועי ישראל במצרים (ראה שמ"ר א, סי' ג. וסי' יט), ומשה — בנו של עמרם, השביעי, וכתוב: "ומשה עלה אל האלהים, ויקרא ה' אליו", בו בחר ה' לקרבו ולהעלותו ולתת התורה על ידו לישראל:

בבנים — שהוליד ישי, והיו ראויים שאחד מהם ימשח למלך על ישראל, כמו שאמר ה' אל שמואל הנביא (ש"א טז, א): "מלא קונך שמן ולך אשלחך אל ישי בית הלחמי כי ראיתי בבניו לי מלך", ולעיניו של שמואל הנביא היו כולם ראויים למלוך, כאמור שם בענין, אבל להקב"ה — השביעי חביב, הוא דוד, וכמו — שנאמר: "ואישי הוליד את בכורו את אליאב, ואבינדב השני, ושמעא השלישי, נתנאל הרביעי, רדי החמישי, אצם השישי, דוד (הוא) השביעי", מזכירו שהוא "שביעי", ובו בחר ה' למלוכה, כמו שנאמר בדברי ה' אל שמואל באותו מעמד על כולם: "לא בחר ה' באלה" ובדוד הקב"ה אומר (תהילים פט, ד): "כרתי ברית לבחירי נשבעתי לדוד עבדי, עד עולם אכין זרעך ובניתי לדור דור כסאך סלה", ובמקראות רבים נזכרת "בחירה" שבחר ה' בדוד למלכות:

במלכים — מלכי ישראל, למן שאול, המלך הראשון ואילך, השביעי חביב, שהם: שאול — הראשון, איש-בושת — בנו, שמלך אחריו על שבטי ישראל מלבד ביהודה בשתים שמלך דוד בחברון על יהודה בלבד (ש"ב ב, ח-יא), דוד, שמלך אחריו כן בכל שבטי ישראל, שלמה — בנו, שמלך אחריו, רחבעם — בנו, שמלך אחריו ביהודה, אביה — בנו, שמלך אחריו, הרי משאול עד

אָסָא אֶל ה' בְּשֵׁ
 וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמִי
 שְׁנֹאמֶר (ויקרא כה,
 שְׁבִיעֵי חָבִיב שְׁנֹא
 הַשְּׁבִיעִי בְּחֻדְשֵׁי
 בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ.

יב. רבי יוחנן

אביה ששה מלכים, והשוו
 "ויקרא אסא אל ה'
 גדולה מבלי שילחם הוא
 מידו שלל רב שהיה בי
 ובחוך השלל את כסא ש
 לפניו להוציא מאויב כל
 והשיב עבודת ה' למקו

בשנים — שקבע
 ארצו ואספת את תבואתה
 כן תעשה לכרמך לזיתך",
 "ושבתה הארץ שבת לה"
 ולברואים (ר"ל, שם):

בשמיטין — בשו
 בהן, "שבוע" — שבו
 לך ימי שבע שבתות השנ
 קדש תהיה לכם", זו חבי
 כשלכל שבוע שנים, בז

בימים — שביעי
 ביום השבת לברכו ולק
 ולענין הנדרש כאן:
 שנאמר: "בחדש הט
 לפני הקב"ה.

יב. "בחדש הראשו
 תרועה", ובפרשת המוסי
 לכם כל מלאכת עבודה לא
 וכאשר — רבי יוחנן

מסורת המדרש
בשנים, בימים וכו'
ש"ט צב. פדר"א סוף
פ"ח.

אָסא אַל ה' בַּשָּׁנִים שְׁבִיעֵי חֲבִיב שְׁנאַמַר (שמות כג, יא)
'וְהַשְּׁבִיעֵת תִּשְׁמַטְנָה וְנִטְשָׁתָה' בְּשִׁמְטִין שְׁבִיעֵי חֲבִיב
שְׁנאַמַר (ויקרא כה, י) 'וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים בְּיָמִים
שְׁבִיעֵי חֲבִיב שְׁנאַמַר (בראשית ב, ג) 'וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם
הַשְּׁבִיעִי בַּחֲדָשִׁים שְׁבִיעֵי חֲבִיב שְׁנאַמַר 'בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי
בְּאַחַד לַחֲדָשׁ'.

יב. רבי יוחנן וריש לקיש הוון יתבין מתקשין ואמריין

אביה ששה מלכים, והשביעי — אסא — בן אביה, שמלך אחריו ביהודה וירושלים, וכתוב — בו: "ויקרא אסא אל ה' אלהיו" — לעזור במלחמה על זרח הכושי, ובנסים ונפלאות עשה לו ה' תשועה גדולה מבלי שילחם הוא בהם בטכסיסי מלחמה (עי' איכ"ר ד, טו), וגבר אסא על מלך גדול זה והחזיר מידו שלל רב שהיה בידו ממה ששלל מפרעה מלך מצרים ממה שהוא שלל מרחבעם מלך יהודה, ובתוך השלל את כסא שלמה המלך, המופלא (כבאס"ר א, יב. עיי"ש), דבר שלא עשה ה' למלך שהיה לפניו להוציא מאויב בלעו מפיו ולהחזיר עטרה ליושנה כמוהו, והוא העביר כל עבודה זרה מישראל והשיב עבודה ה' למקומה, וה' היה עמו ונמצא בדרשו אותו (עי' במפרשים כאן):

בשנים — שקבע הקב"ה בסדרי עולמו — שביעי חביב, שנאמר: "ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה, והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה, כן תעשה לכרמך לזיתך", וזו בחירה שבחר ה' בשנה זו לו ולקדושתו, כמו שנאמר בה (ויקרא כה, ב): "ושבתה הארץ שבת לה" (במ"ר, שם), לו הוא השנה הזו, וזו היא בחירתה שפירותיה קודש לעניים ולברואים (רד"ל, שם);

בשמיטין — בשביעיות השנים האלה, כל שבע ושבע מהן כיחידה אחת, "שבוע" של שנים, גם בהן, "שבוע" — שביעי חביב, שנאמר: "וספרת לך שבע שבתות שנים, שבע שנים שבע פעמים, והיו לך ימי שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה ... וקדשתם את שנת החמשים שנה ... יובל הוא, קדש תהיה לכם", זו חביבותו של שבוע השנים השביעי שמלבד השנה השביעית שבו, שהיא שמיטה, כשלכל שבוע שנים, באה אחריו עוד שנת יובל נוספת ומקודשת, שבו בחר ה' (במ"ר, שם):

בימים — שביעי חביב, שנאמר: "ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו", בחר ביום השבת לברכו ולקדשו, שהוא שביעי (שם);

ולענין הנדרש כאן: בחדשים — מכל שנים עשר חדשי השנה — שביעי חביב — מכולם, שנאמר: "בחדש השביעי באחד לחדש ... זכרון תרועה", בו עולה זכרונו של ישראל לטובה לפני הקב"ה.

יב. "בחדש הראשון באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קדש", כאן נאמר "זכרון תרועה", ובפרשת המוספים (במדבר כט, א.) הוא אומר: "ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם ועשיתם עולה לריח ניחוח לה'", והרי "יום תרועה", וכאשר — רבי יוחנן וריש לקיש, הוון יתבין מתקשין ואמריין — היו יושבים ומתקשים

בַּעַת יֹאכְלוּ בַגְבוּרָה וְלֹא בַשְּׂתִי: יְדִיהוֹן בְּגִבּוֹרַת אוֹרֵיתָא, וְלֹא בַחֲלָשׁוֹת וּבְסִמּוּיֹת יְחַבְּעֵלְתֵימָם יַמְךָ הַמְקַרָּה וּבַשְּׂפָלוֹת יָדִים עֵינָא: יח בַּחֲלָשׁוֹת עֶסֶק

רש"י

(יח) בגבורה ולא בשתי. עוסקין בגבורה והתכמה והצינה, ולא בשתיית יין: (יח) בעצלותים ימך המקרה. כשאלם מתעצל ואינו מתקן הפלגה קטנה שנתקרת הציט: ימך המקרה. ישפל הננין המקרה את הציט והמסך עליו:

מצודת דוד

בגבורה. כל עסק בגבורה המלחמה ובתחבולותיו ואינם עוסקים בשתיית היין: (יח) בעצלותים. בעבור ידיים עצלתיים נעשה תקרת הבית מך ודל, רוצה לומר שמתקלקל התקרה אם בעליו מתעצלים לתקנו בכל עת: ובשפלות ידיים. בשביל שמשפיל ידיו למטה ואינו מרים אותם לעשות בהם מלאכת תקון הגג, אזי יטפטף אל הבית מי גשמים. וכפל הדבר במלות שונות:

מצודת ציון

בשתי. מלשון שתייה: (יח) בעצלותים. מלשון עצלות ורוצה לומר ידיים עצלתיים, ולזה אמר כלשון רבים: ימך. ענין עניות ודלות. כמו כי ימוך אחיך (ויקרא נה טו): המקרה. התקרה המסך על הבית:

אזי יטפטף אל הבית מי גשמים. וכפל הדבר במלות שונות:

אבן עזרא

יש מפרש ולא בשתי כמו בשתייה. ויש אומרים כי בשתי כענין דלות כמו ונשתו מים (ישעיה יט ה). לשונם בצמא נשתה (שם מא יז). והענין כי כל מעשיהם בגבורה. וענין סמיכת גבורה לאכילה, עד שיתארו ויתעכל המאכל הראשון. והענין שאינם אוכלים כ"א לצורך ולא בשביל תענוג: (יח) בעצלותים. ידוע כי כל מלה שהיא על שנים היא שנים, כמו עינים רגלים ידיים שוקים שיניים, בעבור היותם ב' מערכות, רחים וכן שמים, ומבין סוד הגלגלים יודה כן. וכן פעמים גם מים, ויש לו סוד סתום וחתום. ואת כל לוחותים שיש ספינות כשתי לוחות, מעקש דרכים כן, ויורה עליו סוף הפסוק יפול באחת. וכן פירש רבי משה הכהן נפשו עדין צהרים. א"כ תהיה מלת עצלתיים חוזרת לידיים, כאילו אמר בידיים עצלות והוא לשון קצרה: והמקרה במקום הזה שם. ויש אומרים שהוא פועל כמו המקרה במים עליותי, המה קרוהו, וכלם מן הבנין הכבד הדגוש, והיה הר"ש ראוי להדגש. ויאמר כי המקרה בעצלות ידיו עשה מעשה מך, וזה רחוק בעבור היות ימך מבנין נפעל, כמו ידל כבוד יעקב (ישעיה יז ד) והוא מפעלי הכפל: ובשפלות ידיים. ענינו עניות ומסכנות:

מדרשו חז"ל

שמואל לרב יהודה, קרא כתיב בעצלותים ימך המקרה וגו'. (סנהדרין ז). בעצלותים וגו'. על ידי שנתעצלו ישראל מלחנות במחלוקת בהר סיני ימך המקרה, דכתיב ויט שמים וירד, ובשפלות ידיים ידלף הבית עד שנשתפלו ישראל מלחנות במחלוקת על הר סיני ידלף הבית גם עבים נטפו מים. ד"א בעצלותים ימך המקרה, על ידי שנתעצלו ישראל מלעשות תשובה בימי ירמיהו, ימך המקרה, ויגל את מסך יהודה, ובשפלות ידיים ידלף הבית על ידי שנשתפלו ישראל מלעשות תשובה בימי ירמיהו, כתיב כי הנה ה' מצוה והכה את הבית הגדול רסיסים והבית הקטן בקיעים. (שם).

בעצלותים וגו'. בעצלותים ימך המקרה על ידי שהאשה מתעצלת לבדוק עצמה בעונתה נעשית דוה, כמו שנאמר והדוה בנדתה, ובשפלות ידיים ידלף הבית, על ידי

אוֹרֵיתָא וּפְקוּדֵיִּיא מִתְמַסְפִּין גְּבַר מְבִינִין, וּבְמִכּוּיֹת תַּפְקִידָתָא דְאַתְפְּקִידַת אַתְתָּא לְמַטְרָ מִן רִיחּוּק סוֹאֲבַת דְּמָא וְלֹא נְטָרָא, מִתְעַבְרָא דְּכְפִינִין, וְחִמְרָא דְּמִזְוִין לְעִלְהוֹן זְכוּתָא לְעֵלְמָא דְּשַׁפְתֵי חַב

א לשון גמרא הוא בפרק אין אדם שמתקבצים לראות במזוז ומירות שאומרים לפני חתן ונ חתנים וכלות עושים סעודה מלכא עבד לחם רב: ויין. מ אין סעודה. לפיכך לא יתעל צמתצנותיך צלל דינור. ג, גס,

מצודת ז

ידלף. ענין הזלה וטפטוף. כמו (ט) לשחוק. ענין שמחה וחדוה: בשם לחם. וכן עבד לחם רב. לומר בריאים. כמו עד חיותם עד שנתרפאו ונעשו בריאים והשבת שאלה, ואמר בלשון אענה את השמים וגו' (הושע ז ובמחשבתך: תקלל. מל

העצלות, ואמר הלא הכסף צו תקלל את המלך, ולא תחשונ

ספורנו

ידלף הבית. יקרה שידלף הבי מבלי אין בקרוי שלמות נאות: ויין ישמח חיים. וזה בהיות המשתאות: והכסף יענה את וחמרת הממון ישפיל את הכל, בסור מהם צדקה ומשפט: כן גג

הצורך, וזה ענין ובשפלות שעושים העושים, ויין המש האדמה, והכסף יענה את הו בעת שירצה הרוצה: (כ) גס

שמשפלת מלברוק עצמה נ ואשה כי יזוב זוב ד (ט) לשחוק עושים וגו'. ל עושים לחם, ויין ישמח חיי ה' ישרים משמח

לך לך

דף צ"ה ע"ב

פרשת

רמ"ו

עיונים

דשליט על כל כתרין תתאין וכלא מדחלתיה דחלין ומזדעזעין ההוא שהברכות יוצאות ממנו הוא השליט על כל הכתרים התחתונים וכולם פוחדים ויראים מפחדו בג"כ ולכן מאן דאתגזר מי שנימול כל אינון דלא קדישין אתרחקן מניה ולא שלטין ביה כל אלו שאינם קדושים מתרחקים ממנו ולא שולטים בו ולא עוד אלא דלא נחית לגיהנם ולא עוד אלא שאינו יורד לגיהנם דכתיב ישעיה ס' ועמך כלם צדיקים וגו'.

א"ר אבא, זכאין אתון בעלמא דין ובעלמא דאתי אשריכם בעוה"ז ובעוה"ב זכאה חולקי דאתינא למשמע מלין אלין מפומיכוון אשרי חלקי ששבאתי לשמוע דברים אלו מפיהם כלכו קדישין כלכו בני אלקא קדישא כולם קדושים כולכם בני אלקים קדוש עלייכו כתיב עליכם נאמר שם מ"ד זה יאמר לה' אני וזה יקרא בשם יעקב וזה יכתוב ידו לה' ובשם ישראל יכנה. כל חד מנכוון אחיד ואתקשר במלכא קדישא עלאה כל אחד מכם מאוחד ומקושר במלך הקדוש העליון ואתון רברבין ממנן תריסין מההיא ארץ דאקרי ארץ החיים דרברבנוהי אכלין ממנא דטלא קדישא ואתם שרים ממונים בעלי מגן מאותה ארץ שנקראת ארץ החיים, שהשרים שם אוכלים מהמן של הטל הקדוש.

פתח אידך ואמר, אשריך ארץ שמלכך בן חורין ושריך בעת יאכלו קהלת י'. וכתוב אי לך ארץ שמלכך נער ושריך בבקר יאכלו. הני קראי קשיין אהרדי פסוקים אלה קשים זה על זה ולא קשיין ולא קשים האי דכתיב אשריך ארץ, דא ארץ דלעילא דשלטא על כל אינון חייין דלעילא זו הארץ העליונה השולטת על כל החיים שלמעלה ובג"כ אקרי ולכן נקראת ארץ החיים. ועלה כתיב ועליה כתוב דברים י"א ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד. וכתוב ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה. לא תחסר כל בה, דייקא דוקא וכל כך למה, משום דכתיב שמלכך בן חורין דא קב"ה זה הקב"ה כר"א שמות ד' בני בכורי ישראל. בן חורין. מהו בן חורין, כד"א ויקרא כ"ה יובל היא קדש תהיה לכם. וכתוב וקראתם דרור בארץ. דהא כל חירו מיובלא קא אתי שהרי כל החירות בא מהיובל בג"כ ולכן בן חורין, ואי תימא וא"ת בן חורין כתוב ולא כתיב בן חירות. הכי הוא

נפש

ביאור המאמר

ידיד

ארץ. הני קראי קשיין אהרדי פסוקים אלה קשים זה על זה, שהרי ארץ הוא המלכות ובפסוק אחד אומר שהמלך שלה הוא בן חורין ובפסוק השני אומר שמלכך הוא נער. ועונה ולא קשיין ואין סתירה האי דכתיב אשריך ארץ שמלכך בן חורין דא ארץ דלעילא היא המלכות העליונה, מלכות ראצילות דשלטא על כל אינון חייין דלעילא השולטת על כל החיים שלמעלה, ר"ל שמלכות דאצילות שולטת על עולם הבריאה והיא נשמה להם בסוד ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וכו' ובג"כ אקרי ולכן נקראת ארץ החיים לפי שהיא מחיה את עולם הבריאה ועלה כתיב ועל מלכות ראצילות כתוב ארץ אשר ה' וכו' וכתוב ארץ אשר וכו' לא תחסר כל בה כל הוא היסוד, ואומר שבבחינה זו לא יהיה חסרון של היסוד במלכות והשפע יהיה תדיר וכל כך למה וכו' מהו בן חורין, כד"א יובל היא קדש תהיה לכם ר"ל יובל הוא בינה, אימא עילאה. היא, בזמן הבית. קודש, הכוונה לתלת מוחין. תהיה לכם, לזו"ג. וכתוב וקראתם דרור בארץ בזמן שיוכינו הקב"ה שתהיה הגאולה שלימה, אז

השם הזה. ועונה ההוא דברכאן נפקן מניה הוא השם שהברכות יוצאות ממנו. כי היסוד נקרא שר"י וכל הברכות נאספים אליו וממנו נמשכים. ולרמשק אליעזר דרך אחרת וז"ל: שהוא הבינה שבה מאה ברכות שצריך בר ישראל לברך בכל יום מה שתיקן רוד המלך ע"ה. עכ"ל. הוא ר"ל שם זה הוא א"ל שר"י דשליט על כל כתרין תתאין על כל הכתרים התחתונים, ר"ל על כוחות הטומאה וכלא מדחלתיה דחלין ומזדעזעין וכולם פוחדים ויראים מפחדו בג"כ ולכן מאן דאתגזר מי שנימול והוסיף האות י' על ש"ד ונוסף בו השם שר"י כל אינון דלא קדישין אתרחקן מניה ולא שלטין ביה כל אלו שאינם קדושים, אותם כתרים שהזכיר לעיל, מתרחקים ממנו ולא שולטים בו ולא עוד אלא דלא נחית לגיהנם ועמך כלם צדיקים וגו'. א"ר אבא, זכאין אתון בעלמא דין ובעלמא דאתי אשריכם בעוה"ז ובעוה"ב וכו'. והשאר מובן. פתח אידך אשריך ארץ וכו'. וכתוב אי לך ארץ וכו'. ועיין בעיונים ד"ה אשריך ארץ, אי לך

כאצילות ושם נאמר לא יגורך רע, הרי שהרע הזה יוצא אל מחוץ לאצילות.

מרכבת יחזקאל ונבאר עתה ענין מרכבת יחזקאל שהוא ביצירה, וממנו תקיש אל השאר. אם נלך מהחיצוני אל הפנימי נתחיל בעור, והוא ענין הקליפה. וג' קליפות הם: ענן, רוח סערה, אש. והן כנגד ג' עולות: מילה, פריעה, השטת דם. ובתוך הקליפות (העולה) נמצא הבשר עטרת הגיד והוא החשמל כגיל שהבשר הוא ענין החשמל. ועל זה החשמל טובב קליפת גנה הקליפה הרביעית קול דממה דקה כחשאי. ח"ס חשמל ח"ש ובתוכו מ"ל שהוא העצמות של החשמל והוא הבשר. פירוש. הטור הוק של העטרה הוא ענין ח"ש וכשר העטרה הוא ענין מ"ל. וחשמל זה הוא חיות אש ממלוח מליו דאלהיים דיריך גמטריא ש' דבשר והוא עץ הדעת טוב שבאצילות. לכן הוא שם יאהרונה"י כי זהו שם החשמל כנוצר בהרבה מקומות. אך בעולמות בי"ע עץ הדעת טורי ולא החשמל עצמו אלא קליפתו נונה הסוכבת עליו ומפסקת בין החשמל ובין הקליפות. וקליפה זו טורי הוא בבי"ע, אבל באצילות עצמו טוב בלא דע. ולכן חמצא החשמל גמטריא מלכריש והוא ענין הבשר החופף על ג' הכלים הנקראים גוף, כי הכשר אינו מכללם.

קליפת גנה וקליפה זו, גנה, הוא העור המפסיק בין ג' הקליפות ובין החשמל כי הוא עור וך ורק מאד שאינו ניכר והוא ע"ג הבשר שהעורות הגסים הם הג' קליפות אחרים הנ"ל. וזה נקרא באצילות עץ הדעת טוב ואילו בבי"ע נקרא עץ הדעת טורי. וצריך שתדע כי לא יש שום בח' בעולם שאינה כלולה מעצמות וכלים כגיל. וקליפה זו, הגנה, נתערכה באדם ותהי ואז נעשה אדם טורי. והענין כי אדם ותהי הם בח' המח שכתוך הקליפה והקליפות היו נפרדים ממנו, ואז נדבקו בהם והגנה נדבקה במח סוד קליפה דקה על האגוז הנדבכת לגמרי אחר היותה יבשה במח האגוז. אך בהיותה לחה יכולים להפרידה בנקל בסוד מפני שיב"ה תקום, שיבה אותיות יבשה. וג' הקליפות האחרות נדבקו במח הרי שהמח והקליפות הם אגוז אחר עץ הדעת טורי.

בירור הקליפה והנה לא נתן הקב"ה תורה ומצות לישראל אלא לברר ולצרף ולהסיר הסינים מוכספ שהם לבוש הנשמה. ועל ידי כוונת האדם בתורה ובמצות, נגמר לבוש הנשמה. ועיי עסק התורה מזוכך נגה דיצירה לבוש הרוח. ועיי מעשה המצות מזוכך נגה דעשיה ונעשה לבוש הנפש. נמצא כי הלבושים האלו איך פירושים שנעשים מחזש עיי תורה ומצות, אמנם מתבררים מהרע שנתערבו בו עיי חטא ארדה"ב ונעשים חדשים ממש. והנה, מה שחסר לאדם להשלימו כך ימים קצבו לו.

תיקון הנעשה עיי מ"ע ועיי מצות ל"ת ובקליפת גנה יש רמ"ח איברים ושס"ה גידין טובים ובכולם נתערב הרע. אך אינן שוים כי כל התרי"ג מצות כלולים ב"ס רמ"ח מ"ע הם כנגד זכור. ואז בעשותן, נתקן הזכר דגנה כי שם אין חלב טמא כלל כי הוא שקוע שם. ועיי המצות, בכל מצוה ומצוה

כי המקטרגים אומרים שאין ישראל ראויים להיושע. על זה אומר השי"ת, כשם שהם מקיימים מצות בלי טעם, כן ראויים הם לישועה אף בלי טעם. וזהו, כי חוק לישראל, יען שישראל מקיימים חוק, לכן משפטם לאלהי יעקב. עיין בני יששכר (שם ד"ה ועל פי) במה שפירש בזה מאמר הפייטן באין מליץ יושר.

וזהו הענין שאנו לוקחים השופר צדינו, למען הראות שאין אנו מכת המתחדשים, ואף שהיה צדינו ליקח כלי זמר אחר, בקול נאה וערב, אבל מצות התורה דייקא בקרן של איל (ראש השנה כו, א), ובזה אנו מעידים שאנחנו מאמינים בה' ובתורתו.

וזהו מאמר הפייטן ביוצר לראש השנה (פייט אויפד). קרן במשכס היום עדיך, היינו במה שאנו מושכים בקרן דייקא, בזה אנו עדיך שה' אמת ותורתו אמת, ואם כן שפיר נוכל לקוות שיזכור הקב"ה לטובה מה שנסעע לאבותינו.

אמנם, חלילה אם רוצים להיות חכמים צעייניהם, ולחדש דבר נגד התורה הקדושה, הם כופרים גמורים, ועל ידי זה חלילה שופט כל הארץ

יעשה משפט (על פי בראשית יח, כה). וזהו, ערומים נותרנו ורצתה הרעה (פיוט ליום כיפור ד"ה מרובים צרכי), אם רוצה להיות ערום וללכת צערמה נגד התורה הקדושה, מזה נלמח שרצתה רח"ל הרעה. רק העיקר להאמין בה' ובתורתו, כפי שהורו אותנו חכמינו ז"ל, ואם חלילה הקב"ה מביא עליו יסורים, יאמין שהוא בהשגחה פרטיות, ושאריך להיות כן.

וזהו פירוש המאמר שהתחלנו, ישראל נאחזי"ם בעצירות, שישראל המה באחדות, וכשלאחד עושה עבירה גם השני נאחו בצנך מלד ערבות, וחלילה כשהקב"ה מעניש אז מסתכנין כולם בלרות, כי כולם מרגישים, כשה הוא שכל אבריו מרגישים. ובראש השנה נוטלים שופר, שבזה המה מראים כי מאמינים בה' ובתורתו, הן בחוקים בלי טעם, ומכל שכן במשפטים. ועל ידי זה המה נגאלים בחסדי הבורא יתברך שמו. וזהו מרומז בקרני"ז של איל, כי הקרנות של תיבת א"ל הוא אל, שהוא חסד אל (תהלים נב, ג; ראה זהר לא, א), כי הם ראויים לחסדי הבורא יתברך שמו ויתעלה. וזכה לכתיבה וחתימה טובה ושנת גאולה וישועה. אמן כן יהי רלון.

ראש השנה

שנת תרצ"ה בס"ד

דף הנביא ישעיה (יח, ג) אומר, כל יושבי תבל ושוכני ארץ כנשוא גם הרים תראו ובתקוע שופר תשמעו. והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ובאו האובדים בארץ אשור והגדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים (שם כז, יג).

ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם (במדבר כט, א). ובמדרש ילקוט (אמור רמז תרמה; פינחס רמז תשפב) רבי לוי בשם רבי חמא בר חנינא פתח, כה אמר גואלך קדוש ישראל וגו' (ישעיה מח, ז), מלמדך להועיל, מהו מלמדך

מסקר לך וכו'. מרדע, דרנן. מ מרדע, שהוא מו בינה צפרה. אמר וליצרו הרע

הנה, בתורה י לתקוע ב

נאמר (ויקרא כה בצרייתא איתא צו מנין שבשופר, ת שופר תרועה, אי תלמוד לומר ווי שיהיו כל תרועו

ונראה בס"ד, י הקדושה

מיובל. דהנה, זה דאמר בתשרי נב

חוגגים בזה היום שעברה עלינו ל

ונצטוינו לעשו היקן

די קול שופר, צו בטור (אודה חיים

מו) בראש חודש אלי ההרה (שמו

האחרונות, העצי שלא יטעו עוד ו

חכמינו ז"ל לנ ויש להעמיס

(תהלים פא חגנו כי חק לישר התורה הקדושה

ברשות מהר"ם בריסק
 מה"ס ל' מוצאי תרס"ק צ"ב ב"י
 אצ"צ"ק אטנא 3

מסקר לך וכו'. ושלשה שמות נקראו לו, מלמד, מרדע, דרבן. מלמד, שהוא מלמד לפרה לחרוש. מרדע, שהוא מורה דעה צפורה. דרבן, שהוא מורה בינה צפורה. אמר הקצ"ה, לפתחו אדם עושה דרבן, וליצרו הרע אינו עושה דרבן וכו'. עכ"ל.

הנה, בתורה הקדושה לא נאמר להדיא שצריך לתקוע בשופר בראש השנה, רק יום תרועה נאמר (ויקרא כה, ט) אבל לא נאמר בשופר. רק בצרייתא איתא במסכת ראש השנה (ליג, ב) תנו רבנן, מנין שבשופר, תלמוד לומר (ויקרא כה, ט) והעצרת שופר תרועה, אין לי אלא ציבול, בראש השנה מנין, תלמוד לומר (ויקרא כג, כד) בחודש השביעי וכו' שיהיו כל תרועות של חודש שביעי זה סוה ע"כ.

ונראה בס"ד, דרמזו ומוסר גדול מורה לנו התורה הקדושה, במה שלמדה תקיעת שופר מיוזבל. דהנה, זה היום תחילת מעשה הקצ"ה, למאן דאמר בתשרי נברא העולם (ראש השנה כז, א), ואנו חוגגים בזה היום את תקופת השנה, עת זאת משנה שעברה עלינו לטובה, וזו השנה החדשה הבאה עלינו לטובה.

ונצטוינו לעשות הכנות רבות לקבל פני האורח היקר, השנה הבאה עלינו לטובה, על ידי קול שופר, בכל חודש אלול שעבר עלינו. כדאיתא בטור (אורח חיים תקפא) תניא בפרקי דרבי אליעזר, (מו) בראש חודש אלול אמר לו הקצ"ה למשה עלה אלי ההרה (שמות כד, יב), שאז עלה לקבל לוחות האחרונות, העבירו שופר במחנה, משה עלה להר, שלא יטעו עוד אחר עבודה זרה וכו', וכן התקינו חכמינו ז"ל לתקוע בכל חודש אלול וכו' ע"כ.

ויש להעמיס זה במאמר נעים ומירות ישראל (תהלים פא, ד) תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. דהנה התורה הקדושה צייתה אותנו לתקוע שופר בראש

השנה, וחכמינו ז"ל ציוו לתקוע בכל חודש אלול. ותכלית התקיעה של חודש אלול, הוא לזכר התקיעה בעת קבלת הלוחות, למען לא יטעו אחר עבודה זרה. וכן התקיעות של ראש השנה, הוא גם כן תכליתה למען גרש היצר הרע והעבודה זרה מאתנו.

וזה אמרו, תקעו בחודש שופר, היינו בכל חודש אלול. וגם, בכסה ליום חגנו, בראש השנה. והדר מפרש, כי חק לישראל, מה שישראל עשו חק בחודש אלול לתקוע, למען נדע שלא נטעה אחר עבודה זרה. הן הן הדברים, וכן הוא משפט לאלהי יעקב, היינו התקיעות לראש השנה המה גם כן מאותו התכלית.

ולמען קרב אל השכל, איך ובאיזה אופן נוכל לגרש העבודה זרה והיצר הרע מאתנו על ידי קול תקיעת שופר של ראש השנה. יש לומר בעזרי"ה, הנה כבר מלחינו אמורה בכמה דרשות, שהרכוש היותר גדול מכל הרכושים, הוא החירות והחופש מעול השיעבוד, והעונש היותר גדול מכל העונשים, מי שידיו כבולות ורגליו בנחשתיים וזאזו בכבלי ברזל. והלא עיינו הרואות, כמה לחמו האומות למען השג חירות, שפכו דמם כמים עבור החופש, כי האדם אינו אדם השלם אם הוא משועבד לזולתו.

ואשר על כן היו ישראל חוגגים חג היוזבל בעת שהיו ישראל שרויים על אדמתם, כי זה החג היותר גדול, כי בעת הזאת ילאו העבדים לחפשי מבית אדוניהם, ואיש אל אחותו ואיש אל משפחתו שבו, ונשמע קול תרועת שמחה בארץ היהודים בכל מקומות מושבותיהם.

והן זה הוא הטעם העשירי מעשרה הטעמים שהביא רבינו סעדיה גאון ז"ל על תקיעת שופר (ראה אבודרהם סדר תפלה לראש השנה ד"ה כתב בשם רב סעדיה גאון), שהוא להזכיר אותנו על קיבוץ נדחי ישראל, ולהתאות אליו, שנאמר צו (ישעיה כז,

יג) והיה ציוס ההוא יתקע בשופר גדול, וצאו האוצדים בצרף אשור וגו'. כי אין לך שמחה גדולה מזה, שנצא לחירות מעול שיעבוד הגליות.

והן זה היום תחילת הבריאה, ואין נוכל להודות לה' על אשר בראנו, אם אנו משועבדים תחת ידי אדונים קשה. על כן אנו מתנחמים בקול שופר, כי בטוחים אנו בחסדי הבורא יתברך שמו, כי נשמע קול תרועת החירות.

אמנם, מה יתרון לאדם צפירות הלזה, אם הגהו עבד נרצה לתאוותיו תחת ממשלת היצר הרע, ולכל אשר יחפוץ יטנו (משלי כא, א), יום ולילה לא ישבות, יעבוד עבודת עבד בכל עת ועונה עבור צנע כסף, ואם יש לו מנה רוצה מאחים, וכל ימי חלדו תהו ואצני זהו. ואם היה מיגע את עצמו רק על המחיה ועל הכלכלה, והיה מכיר גבול ליגיעתו, היה לו מקום לקוות שעוד צא יצא העת אשר יצא לחפשי מתחת ממשלות הממון, וישבות וינחה וינפש מעול הקשה. ואם היה יגיע כפיך כי תאכל, שלא היה מיגע את עצמו רק עבור הפרנסה, אז אשריך וטוב לך, אבל רעה החולי תחת השמש, כי אהב כסף לא ישבע כסף (קהלת ה, ט), וכל ימי הצלו ימכר ממכרת עבד.

ועיין באבן ישראל (דרוש א ד"ה לפי) שפירש דברי הנביא ישעיה ע"ה (נה, ב) למה תשקלו כסף בלא לחם, היינו ששוקלים הכסף לא לצורך לחם, רק עבור אהבת הכסף עצמו, ואם כן ויגיעכם בלא לשבעה, שנפשו לא תשבע לעולם, ומעותד הוא לעבוד עבודת עבד כל ימי חייו. [וכאן יש להאריך בדברי מוסר, שרוב ההמונים אין להם רגע חפשי, אין לו זמן אף להתפלל בניצור, וכמה מהם אשר גם בשבת אין לו חירות וכו' וכו'].

אשר על כן, נתן לנו הקב"ה היום הזה, למען נזכור פעולתינו עלי חלד, ונדע כי אין זה תכליתנו לילך שובצ ולהשתעבד תחת המון גלי התאוה. וזהו שאמרה התורה הקדושה (דברים כט, ט) אתם נצבים היום, כמדברשו (זהר רעיא מהימנא פנחס דף רלא, א) זה ראש השנה, שזהו הגבול עד פה תבא, עד כאן התחום, די היה מה שעמלת כל השנה, ומהיום והלאה עמוד נא, ולא תלך יותר בדרך אשר הלכת, והיה חפשי. ולכן אנו חוקעים בשופר הנלמד משופר של יובל, שיצא העת שהעבד יצא חפשי מאדוניו, ולא ישמע עוד לעבודה זרה עגל הזהב.

וזהו שאמר הקב"ה, מלמדך להועיל, לפרה אתה עושה דרבן, שדע אופן שמוכל למנוע את השור צעם החרישה, שלא יטה אשוריו, וליצר הרע אינו יכול לעשות דרבן, שלא יטנו מדרך הישר. ואתה בן אדם, למה תהיה כאיש נדהם כגבור לא יוכל להושיע את עצמו ולהמלט ממתחת ידי היצר הרע מצלי להשתעבד לו מכל וכל.

ועל כן נאמר בראש השנה יום תרועה יהיה לכם, שהוא נלמד מיובל שהוא בשופר, אשר תכליתו להכריז שהעבדים יוצאים לחירות. ואם כן, גם אתה בן אדם תדע את אשר לפניך, וכל מלאכת עבודה לא תעשו (ויקרא כג, כה), שלא תנהגו מנהג עבדים, ותלאו לחפשי מתחת ידי המושל עליך.

וזהו שאמר הנביא, כנשוא נם הרים תראו וכתקוע שופר תשמעו. היינו, אם תשמעו קול שופר, כלומר שתבינו תכלית הכרזת התקיעה, שמרמו שיצא לחירות מתחת העבודה זרה, היצר הרע. אז כנשוא נם הרים תראו, שתעלו על צמתי הלחה, ותעמדו תחת דגל מעודתכם הטובה והמעומדת לכל בן אדם באשר הוא אדם לטובה.

L

26

בחורש

פעמים זכ (קהלת א, י)

ויש לפרש יוס

השנה החז בכל קצוי ה חוגג, לתנו והגיענו לזו שהחיינו, ל לאדם המנ צריך להיוצ

והן אנחנו על מהנאספים כל אחד וז עליו בשנה

באשר ה צ בקול נמוך לאיש, אז י תודה בקול

ובל זה הו לנגד

סימן לו

בענין שותפות עם ישראל מומר להלל שבת כשיש לו צורך כדי שלא להיות פועל אצל אחרים

ח' שבט תשכ"ט.

מע"כ ידידי הרה"ג מהר"י נפתלי עהרענבערג. שליט"א.

הנה בדבר בן תורה אחד אשר פרנסתו הוא ממה שעובד אצל פירמעט שונות במלאכת ראיית חשבונות שקורין סערטיפייד פאבליק אקונטאנט, והציע לו אחד שאינו שומר שבת אשר יש לו פירמעט בעצמו שיקח אותו לשותף, ובעוד איזה זמן רוצה להתפטר מעסקיו מצד זקנתו וישאר הפירמעט עם כל הלקוחות שיש שם לבן תורה זה. וכתר"ה ראה מה שכתבתי באגרות משה או"ח סימן צ"א שהתרתני לשומר שבת לעשות שותפות עם אינו שומר שבת רק לימות החול וימי שבת ויר"ט לא יהיו שייכים לו כלל, וגם דוקא כשהאינו שומר שבת א"צ להשומר שבת כלל דיכול לנהל העסק בעצמו או שיש הרבה שירצו להיות עמו שותפים, כדי שהוא לא יגרום להשותף לחלל שבת, ותנאי זה הוא גם בעובדא זו אבל ספיקת כתר"ה הוא משום ששם התרתי למי שדחיקא ליה שעתא ובעובדא זו יש לו פרנסה.

והנה מה שעתה פרנסתו ע"י שהוא שכיר ופועל להפירמעט ומעתה יעבוד לעצמו נראה שהוא צורך גדול להאדם, שהרי בגמרא נחשב עובד אצל אחרים כמו עבד, ומטעם זה אמר רב שפועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום, ומשמע מתוספות ב"מ דף י' שאם לא היה יכול לחזור בו היה אסור להשכיר עצמו אף אחד יומא, דהא כתבו לחדוש שמותר להשכיר עצמו מטעם זה דיכול לחזור בו, ועיין במדרכי פ' האומנין סימן שמ"ו שלא כתב בטעם ע"ע שאסור משום שאינו יכול לחזור בו אלא דדוקא ע"ע שאינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר שחרור, שלפ"ז אפשר דאף שלא היה יכול לחזור בו נמי לא היה אסור להשכיר עצמו לפועל כיון שא"צ שטר שחרור משום שאין גופו קנוי והרב יכול למחול, ונמצא שפליג על התוס' ואף שגם התוספות כתבו גם הא דאינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר, הוא דק לעוד טעם לאיסור בע"ע דבחד טעם סגי לאיסור, דאם אף היה יכול לחזור בו אם לא היה יוצא קודם זמנו אלא בשטר אף שהיה יכול

לכופו בב"ד להוציאו בשטר היה נמי אסור להשכיר עצמו, אבל המדרכי שכתב רק הטעם דע"ע אינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר משמע דבזה לבד תלוי דאם לא היה צריך שטר שחרור אף שלא היה יכול לחזור בו נמי היה מותר, דמאתר דאין גופו קנוי אינו בחשיבות עבד אלא בחשיבות שכיר, ולדידיה ליכא איסור אף ליותר מג' שנים דהא עבד הוא לשש שנים ומ"מ הוצרך למינקט הטעם דאסור למכור עצמו מטעם דאינו יוצא בלא שטר שחרור, ומה שפועל יכול לחזור בו לדידיה הוא מק"ו דע"ע דעבד איסורא כדכתב שם וכל קולי דע"ע יש לשכיר מק"ו דע"ע דעבד איסורא, וביותר באור הוא בתשובות מיימוניות לספר קנין סימן ל"א עיי"ש, משום דבשביל להתיר להשכיר עצמו גם כשלא היה יכול לחזור בו נמי לא היה עובר, ועיין בהגמ"ר סימן תנ"ט שתירץ בענין אחר לגמדי דתלוי בשמא דלמכור עצמו לעבד אסור ולהשכיר עצמו לפועל שהוא בשם שכיר מותר, וכתב שם דעד ג' שנים הוא בשם שכיר כדכתיב בקרא דע"ע, כי משנה שכר שכיר ובישעיה שלש שנים כימי שכיר, ובטעם שיכול לחזור בו נמי כתב דילפינן בק"ו מעבד עיי"ש, ואית לן בפועל ג' שיטות, שיטת התוספות דאף ליום אחד היה אסור להשכיר עצמו אם לא היה יכול לחזור בו, ואף אם היה יכול לחזור בו אם היה צריך שטר שחרור היה אסור, ושיטת המדרכי דכיון שא"צ שטר שחרור מותר להשכיר עצמו אפילו לכמה שנים וטעם שיכול לחזור בו אינו כלום, ולתרווייהו אין חלוק בין זמן קצר לזמן גדול, ושיטת הגמ"ר דאינו תלוי לא בחזרה ולא במה שצריך שטר אלא דלעבד שהוא ליותר משלש אסור ולהשכיר שהוא לא יותר מג' שנים מותר אף אם לא יוכל לחזור בו, והרמ"א פסק בסימן של"ג סעיף ג' כהגמ"ר.

ועיין בהגר"א ס"ק י"ב שכתב על הרמ"א ובמדרכי חולק ע"ז, וכן כתבו בתור"ה כי בדף י' שמשמע לכאורה ששוין לדינא, ופשוט שהמדרכי והתוספות דף י' פליגי כדלעיל אך שתרוייהו חולקין על הרמ"א, אבל לתוספות אסור כשאין יכול לחזור אף ליום אחד ומותר כשיכול לחזור אף לכמה שנים ולהמדרכי ליכא שום איסור לפועל אף לכמה שנים אף כשלא יכול לחזור בו כדלעיל, ואולי גם כוננת הגר"א הוא רק לענין שתרוייהו פליגי על הרמ"א דלא מתלקי בזמן שני השכירות אף שפליגי בגווני אחרוני כל אחד בשיטה אחרת.

→ עכ"פ לתוספות שמתשבי לעבד אף בזמן קצר כשנשכר לאופן שלא יוכל לחזור שלכן אם נשכר

בקאנטראקט לאיזה זמן שבדיני המדינה אינו יכול לחזור הרי הוא בחשיבות עבד שודאי הוא צורך גדול כשישיג להיות בעלים לעצמו, ואף אם נשכר באופן שיכול לחזור בו שליכא האיסור, מ"מ זה גופא שהוא ענין עבדות בעצם ולהגמ"ד והרמ"א כשיהיה נשכר לג' שנים יהיה גם אסור שנמצא שאיכא עכ"פ נידון בענין חשיבות עבדות שודאי הוא ניחא לכל אדם שיהיה בעלים לעצמו, ואף שלא יהיה לבדו אלא עם שותף שלדעת הב"י בחו"מ סימן קע"ו סעיף כ"ג נמי יש לכל אחד מהם דין פועל מצד השעבוד לחברו, מ"מ באלו השותפין ששניהם מתעסקין בהעסק רבו החולקין עליו, עיין בב"ח ובסמ"ע ס"ק מ"ד, ואף להב"י ודאי מודה שעדיף מפועל, ובפרט בעובדא זו שרק לעת עתה הוא שותף אבל אחרי זמן קצר יעשה ע"י זה בעלים בעצמו בכל הפירמא שודאי הוא צורך גדול.

אבל איסור ממש עכ"פ לא נאמר בזה ובפרט בזה"ז ששרויין אנחנו בין האומות שלכן כשיש לו צורך גדול כמו מי שדחיקא ליה שעתא וכעובדא זו וכדומה יש להתיר לו.

ולחוש שמא האיניו שומר שבת יעבוד גם לאלו האנשים שהוא הביא ויהיה גורם ומסייע לחלול שבת, יפה כתב כתר"ה שאין לו לחוש אם התנה שלא יעבוד להם.

והנני ידירו מוקירו,

משה פיינשטיין

סימן לו

באחר שלא התפלל מנחה בע"ש וענה ברכו איך דיגו

ח' תמוז תשכ"ה.

מע"כ בני יקירי הרה"ג מהר"ר דוד שליט"א.

הנה בדבר אחד שלא התפלל מנחה בע"ש וענה ברכו על תפלת הקהל שאיתא בסימן רס"ג סעיף ט"ו שאינו יכול להתפלל תפלת חול אלא יתפלל ערבית שתיים, לכאורה מדנקט הש"ע אם ענה וקבל שבת עמהם, משמע דוקא כשגם נתכוין לקבל שבת, ואולי גם בסתמא הוא ככוונת כל הקהל שהוא לקבלת שבת, ובפרט ששינה מלשון הגמ"י ספ"ה משבת שכתוב רק וענה ברכו עם הקהל וכן הוא במרכי ס"פ במה מדליקין והש"ע הוסיף על לשונם בתיבות וקבל שבת, הרי ודאי הוא פירוש בדבריהם שהוא דוקא בקבל שבת עמהם, ואף שלא אפשר לפרש בסתם דבריהם שנתכוין בפירוש לקבל שבת דהיה להם לפרש זה, אבל יש לפרש דענה סתמא שהוא ממילא קבלה כדעת הקהל, וממעט בזה במי שנתכוין בפירוש שלא לקבל שבת בזה שעונה ברכו שיכול להתפלל מנחה, כי סתירה ליכא לכוונתו בעניינתו ברכו כטעם שכתבת שהרי היה מוכרח לענות שלא יהיה ככופר ח"ו, ואין לומר נימא אף בסתמא שאינו מקבל שבת משום שצריך להתפלל עדיין מנחה, דהא אפשר לא ידע שלא יוכל להתפלל מנחה אחר שקבל שבת מאחר שעדיין יום הוא, דהא משמע שזוהו החדוש שבדין זה שבהגמ"י והמרדכי דהא מסקי א"כ כבר

ולכן יש גם כשביל צורך זה להקל להכנס בשותפות עם האיניו שומר שבת באופן שכתבתי במי שדחיקא ליה שעתא, והטעם שלא רציתי להתיר בכל אופן אף שבאופן זה הרי אין שייך לו כלל מה שהאיניו שומר שבת יעבוד גם בשבת, ואיסור דלפנ"ע ואף רק סיוע שאסור מדרבנן ליכא כיון שהאיניו שומר שבת אין צריך לו והוא צריך להאיניו שומר שבת, הוא מטעם שלא ילמוד ממעשיו דע"י שותפין הדרך להיות מקורבין ביותר, ועיין ברמב"ם פ"ב מדעות ה"ב, שכתב מ"ע להרבק בחכמים ובתלמידיהם כדי ללמוד ממעשיו כענין שנאמר ובו תדבק שפירשו חכמים הדבק בחכמים ותלמידיהם, ומסיק לפיכך צריך אדם להשתדל שישא בת ת"ח וישיא בתו לת"ח ולאכול ולשתות עם ת"ח ולעשות פרקמטיא לת"ח, הרי מפרש שאין הכוונה בזה להנות ת"ח אלא שהוא על עצם ההתחברות אף בעניני החול שהוא אכילה ושתיו ועשיית פרקמטיא לפרנסתו יהיה זה עם ת"ח ודלא כפרש"י בכתובות דף קי"א שהוא להתעסק בממון ת"ח כדי להגיע לידם שכר והם פנויים לעסוק בתורה ע"י אלו, שהרמב"ם אינו רוצה לפרש כן דלא שייך זה לענין המצוה דובו תדבק אלא למצוה אחרת דהחזקת לומדי תורה, אבל המצוה דובו תדבק הוא אף שהת"ח א"צ ליהנות משל אחרים והוא עושה פרקמטיא בעצמו, נאמר במצוה זו שישתדל לעשות מסחר עם ת"ח וכשירצה להשתתף ישתתף עם ת"ח, וזוהו משמע שהרחוק מן הרשעים שכתב בה"א הוא שלא לעשות פרקמטיא עמהם וכ"ש הוא שאין לעשות שותפות עמהם דכמו שעם ת"ח מביא זה ללמוד ממעשיהם הרי כשהוא עם רשעים נמי יש לחוש שיביא זה ללמוד ממעשיהם.

יא ומליל יי עם משה למימר: **וַיִּדְבֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:**
יב אַרְי תִּקְבַּל יְת חוֹשֶׁבַן בְּנֵי
יג כִּי תִשָּׂא אֶת-רֹאשׁ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל
לפְקֻדֵיהֶם וְנִתְּנוּ אִישׁ כֶּפֶר נַפְשׁוֹ
לַיהוָה בַּפְּקֹד אֹתָם וְלֹא-יִהְיֶה בָהֶם

תולדות ובית אהרן והוספות
 וכן נכתוב סג. מגלה ט: ל, כיצ יג שמור פליט,
 נמנדי פ"ג פ"ג שהשיר פ"ו טו פ"ו ג.

תנומא רבא מ, פסקחא דרב כהנא פ"ב, פסקחא רבמי פ"י פט"ו, שו"ט פ"ב פל"א פק"ד, ובר מ"ב קפו: רכה:.

יונתן בן עוזיאל

יא וידבר ומליל יי עם משה למימר: **יב אַרוֹם תִּקְבַּל יְת חוֹשֶׁבַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַנְיַיְהוֹן וְיִתְּנוּן**
גְּבֵר פּוֹרְקֵן נַפְשֵׁיהֶם קָדָם יי פד תמני יתהון ולא יהי בהון נקא דמותא פד תמני יתהון:

תרגום ירושלמי

יב ארום תקביל ית ריש חושבן סכומהון דבני ישראל:

שפתי חכמים

א מלשון לא חשא שמע שוא (לעיל כג א), ולא לשון הרמה מלשון ישא פרעה אח ראשן (בראשית מ טו). ומפני שצפה הקב"ה שעתיד לגזור גזירה עליהם במדבר הזה יתמו (במדבר יד לה), כתב בהן שאו את ראש וגו', אבל בלויים שלא נגזרה הגזירה עליהם כתב בהן לשון פקוד (במדבר ג טו) ונע"י בהר"א מזרחי: **ב דעת רש"י** שלא תפרש לאחר שקבלת סכום מנינם ונתנו איש כופר וגו', לכן פירש כשתרצה לידע מנינם אז יתנו כל אחד מחצית השקל ותמנה חצאי שקלים ותרע מנינם אבל לא תמנה אותם לגלגלותם. והא דנקט רש"י לשון שלילה אל תמנם לגלגלותם ולא נקט לשון חיוב ולומר "כשתחפזון וכו' יתנו כל אחד מחצית השקל ותמנה השקלים ותרע מנינים" כמו שנאמר בקרא, לומר לא שהוא מצוה למנותם במחצית השקלים כדי שיעשו האדנים, אלא תחבולה שלא ישלוט בהם עין הרע, והוא הדין על ידי דבר אחר חרץ מחצאי שקלים היה יכול למנותם, אלא מפני שעל ידי חצאי השקלים יעשו מהם האדנים, ואגב חרא רתני. (ר"א מזרחי): **ג שמנא** אותם בלא חצאי שקלים, שמפני שראו שכתוב בה ולקחת את כסף הכפורים מאח [בני] ישראל ונתת אותו על עבודת אהל מועד (להלן פסוק טו) שהם האדנים, חשבו שלא היתה הגזירה הזאת אלא לפי שעה כעבור האדנים, ולא שהכתוב מקפיד על מנין הגלגולת, ופירוש ולא יהיה בהם נגף הוא הנגף הבא לעולם, על דרך וצדקה תציל ממות (משלי י ב). ופירוש בפקוד אותם, עם חצאי השקלים, מפני שהם יהיו להם למזכרת לפני ה' בכל עת שיבא נגף בעולם. ולא ידעו שזאת הגזירה היא אף לדורות, אלא שבמנין הזה יקחו חצאי השקלים ויעשו מהם האדנים להיות לבני ישראל לזכרון ולדורות לקנות מהם קרבנות צבור ולשאר צרכי צבור. ואת"כ שפקד דוד את העם ושלא שליש ביד יואב ושליש ביד אבישי בן צרויה והשליש ביד אתי הגתי (ש"י יח א ב), למה לא היה בהם נגף. ושמא י"ל שמה שהמנין שולט בה עין הרע היינו דוקא כשמננה כל ישראל וכו'. (ר"א מזרחי):

(יב) **כי תשא**. לשון קבלה א, כתרגומו, כשתחפזון לקבל סכום מנינם לדעת כמה הם, אל תמנעם לגלגולת ב, אלא יתנו כל אחד מחצית השקל, ותמנה את השקלים ותדע מנינם: **ולא יהיה בהם נגף**. שהמנין שולט בו עין הרע והקב"ה זאל עליהם, כמו שמלנינו צימי דוד ג (שמנאל ב כד):

העודה. זו לכל יזו חצי בלטה א' פנה ד' ימין המזבח הפטרת שהיה ה. ועל ו. אותו. יז מזה יז במקום יכפרו. כשהוא שבעת ייהמ"ק יז סב:

אבן עזרא

כי הכתוב יספר מה שהיה. ואחר כך הזכיר כבוד משה שראה הכבוד. ואחר כך צוהו שיריד ויפסול לוחות, וכתב השם פעם שנית. והזכיר התנאים שכרת ברית עם ישראל, הם הכתובים בפרשת ואלה המשפטים. ואחר כך יזכיר כי קרן אור פניו בדרתו מההר ולוחות הברית בידו. והגאון אמר כי כסף כפורים הוא חיוב על ישראל בכל שנה, בין שיספרם מלכם, או לא ישא מספרם. וראיתו משאת משה במדבר. ואמר כי ממנו יקריבו קרבנות הצבור ותקון הכיור ויעשו שמן משחה וקטרת הסמים, גם יתן ממנו לסנהדרין. וזה רמז בצלאל ואהליאב, כי מנהג החושבים שהם בעלי סוד החשבון, לכתוב באגרות הפרטים, בראש האגרת יכתבו הכלל הנחבר מן הפרטים. יש אומרים כי המגפה שהיתה בימי דוד (ש"ב כ ד) כעבור שלא נתנו כפר נפשם. ואם זה אמת היא תשובה על הגאון: **וטעם בפקד אתם**. כי אם לא יתנו כפרם ברגע הפקידה, אז יבא הנגף. ויפת אמר אם לא יתנו כפרם בצאת מלחמה ויסופרו ינפלו לפני האויב:

ברוך לעד שם אל נישא. עם ישראל כל טוב עשה.
ולציר גלה פלא נכסה. תוך פרשת היא כי תשא:
 יב **החל** לפרש כסף הכפורים, שהוא חיוב על כל אחד, ולא היה נדבה. והזכיר זה כעבור הכתוב למעלה, כי אחת בשנה יעשה כפורים. וכסף הכפורים גם כן יהיה אחת בשנה כאשר אפרש. ואחר כך הזכיר וכונו, שלא יעשו מנדבת הצבור רק ממראות הצובאות לבד. גם הזכיר שמן המשחה וקטרת הסמים, כי הנשיאים לבדם הביאום. ובהזכירו שמן המשחה, הזכיר הכלים הנמשחים. גם הזכיר האומן הגדול שהוא הרוקח, ואשר יעשה מעצמו כל המשכן, והוא בצלאל ואהליאב. והזכיר השבת להזוהירם בתחילה, שלא יעשו ישראל מלאכת השם כשבת. ואחר כך הזכיר תפלת משה לפני דתו מן ההר, והוצרך להזכיר מעשה העגל בתחילה, לדעת למה התפלל. ואחר כך הזכיר דתו, ושריפת העגל, ושובו אל ההר עוד להתפלל שנית בעדם. והזכיר כעס משה להוציא אהלו ממחנה ישראל. ויש אומרים

בעל הטורים

תר"ג שכך היו האלפים, שש מאות אלף ושלשת אלפים (שמות לח טו). וכן בני ישראל עולה תר"ג: **ונתנו**. אם תקראה למפרע יהיה גם כן ונתנו. לומר לך מה שאדם נותן לצדקה יחזור אליו, ולא יחסר לו בשביל זה כלום (שמור' לו ג, ועיין גיטין ז:). **ג' פעמים פקודים בפסוק וג' פעמים מחצית השקל בפרשה** (פסוקים יג (תר"י טו). **ג' פעמים כופר נפשו** (פסוקים יב טו

יב כי תשא. סמך קרנותיו (לעיל פסוק י) לכי תשא רמז למה שאמרו (בבא בתרא י): רמה קרנו של ישראל בכי תשא. וסמך יום הכפורים (לעיל י הכפרים אחת בשנה יכפר עליו) לכופר נפשו לומר שביום הכפורים צריך ליתן כופר נפשו, כי אז כל העם נמנין ועוברין לפניו (רי"ה טו). ולכך נהגו לפסוק צדקה ביום הכפורים (תנומא האינו א): **תשא את ראש בני**. ר"ת עולה כמנין

תקנוג עזוב המאור
 חפון המאור

נָגַף בַּפֶּקֶד אַתֶּם: יִגְדֶה | יִתְּנוּ כָל-
הָעֵבֶר עַל-הַפְּקָדִים מַחְצִית הַשֶּׁקֶל
בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל

תִּמְנִי יְהוֹנָן: יִגְדֶה יִתְּנוּ כָל
דְּעֵבֶר עַל מִנְיַא פְּלָגוֹת סְלֻעָא
בְּסֻלְעֵי קוֹדֶשָׁא עֶסְרִין מְעִין
סְלֻעָא פְּלָגוֹת סְלֻעָא אֶפְרָשׁוּתָא

תולדות ובית אהרן והוספות
[יג] שקלים כ: ג: מגילה ט: נמרות ג: ירושלמי
שקלים פ"א ח ג, פ"ג, ויק"ר פ"ח, ממדבר פ"ב, חנומאל י"ן נשא, פסיקתא דרב כהנא פ"ב, פסיקתא רבתי פ"י פט"ו, שו"ט פט"ה פ"א, פקדי דר"א
פמ"ח, זכר ח"א לג: ח"ב קמח. קפ"ו.

שפתי חכמים

ד מכתוב "זה" משמע שימו לו על דבר: ה דקשה לרשי
דמחצית השקל בשקל הקדש, משמע דיבאו חצי השקל עם השקל שלם,
וא"כ היה לו לכתוב שקל וחצי, על זה פירש במשקל, רוצה לומר בשקל
הקדש וכו'. (מנחת יהודה): וא"ת ולמה הוצרך לשער חצי השקל בשקל
הקדש הא כתיב כמה הוא מחצית השקל. וי"ל רבא להקיש מחצית שקל
זה לשקלי עירוכין ושרה אחוזה, מה להלן אין נותנים בהם דק כסף ראין
פורין הקדשות רק בכסף רכתיב ונתן הכסף וקם לו, אף כאן לא יתן דק
כסף ולא דבר אחר, לכך כתוב בשקל הקדש. (גור אריה): ו כלומר
לעיל בפרשת משפטים (כא לב) כתוב נמי שקל ולא פירש לנו הכתוב כמה
הוא, ועכשיו פירש לך כמה הוא: ו שהוא נמי לשון מעה:
ח דקשה לרשי"י רבתחלה כתיב מחצית השקל ואחר כך כתיב עשרים
גרה השקל דמשמע שקל יתנו, ומתוך השלם עשרים גרה, והם יתנו
חציו, שהוא עשרה גרה: ו הוצרך להוסיף זה משום דלא תקשה רקרא
קאמר שהשקל עשרים גרה והיה ראוי להיות עשרים וארבעה, שהרי השקל
השלם ארבעה זוזים והזוז שש מעה, ועל זה פירש והוסיפו עליהן וכו'.

רשי"י

(יג) זה יתנו. הראה לו כמין מטבע של דאש ומשקלה
מחצית השקל ואומר לו כזה יתנו (חנומאל ט): העבר
על הפקדים. דרך המונין מעצירין את הנמנין זה
אחר זה, וכן כל אשר יעצר תחת השבט (ויקרא כו לב) וכן
פְּעֻבְרָהּ הָאֵלֶּן עַל יְדֵי מוֹנֶה (ירמיה לג יג): מחצית
השקל בשקל הקדש. במשקל השקל שקצנתי לך
לשקול זו השקלי הקדש, כגון שקלים האמורין צפרשת
עֲרֵכִין וְשֵׁה אַחֲזוּהוּ (ויקרא כו): עשרים גרה
השקל. עכשיו פירש לך כמה הוא: גרה. לשון
מעה, וכן יצוא להשפחות לו לאגרות כסף ו וכפר לקס
(שמואל א ב לו): עשרים גרה השקל. [השלים ח
שהשקל (השלים) ארבעה זוזים, והזוז מתחלמו חמש מעות, אלף צאו והוסיפו עליו ט שמות והעלוהו לשש מעה
כסף, ומחצית השקל הזה שאמרתי לך, יתנו תרומה לה':
מוסף רשי"י

[יג] גרה. "לאגרות כסף". ממשקלות עשרים גרה הוא (ש"ב א ב לו):

בינת המקראות

לאגרות כסף וככר לחם, ואמר ספחני נא אל אחת הכהונות
ואכיל פת לחם: נבואת פורענות לבית עלי על שהיו מבזין את
הקדשים שהקריבו במשכן: לו. לכהן גדול שאעמיד מבני פינחס בן
אלעזר בן אהרן הכהן (ועלי היה מבני איתמר בן אהרן): לאגרות כסף.
בשביל להשתכר מעה כסף וככר לחם: ואמר. הנותר בביתך יאמר
להכהן הגדול: ספחני. בבקשה ממך אספני ותברני נא אל אחת
ממשמרות הכהונה לאכול בזה פת לחם כי יהיה חסר לחם:

אבן עזרא

יג זה. השיעור, כמו וזה אשר תעשה אותה (כראשית ו טו): וטעם כל העבר. שעברו משנותם עשרים, והם כמו שלשה שבועות
שנים. אז הוא הארם תמים דעת, גם גופו לא יגבה עוד בקומה. ואלה הגרות דגרות חרוב הם:

בעל הטורים

יג זה יתנו כל העבר על. בנימטריא זה היה כמין מטבע
של אש (ירושלמי שקלים פ"א ה"ד): זה יתנו. כמנין ז"ה פירוש
י"ב שבטים יתנו, דאיכא למ"ד (ירושלמי שקלים פ"א ה"ג)

רשב"ם

יג עשרים גרה. מין מטבע הוא:

רמב"ן

שיכול הצבור להוסיף ליתן יותר מחצי סלע, ובלבד שתהא
יד כולן שווה כמו ששינו במשנת מסכת שקלים, ומ"מ
אין אדם רשאי לפחות וליתן פחות מחצי סלע בין יחיד
בין רבים, כי אין כופר הנפש פחות מכן, כדכתיב זה
יתנו וגו'. ובירושלמי (שם) אמרו בשלישית השקל מכאן
שארם חייב באחריות שקלים שלשה פעמים בשנה, מכאן

יג דין שיעורא איתחמי
כל מאן דעבר על מנינ

פירוש יונתן א דין שיעורו:

המשכן, הוא מנין האמרו בו
באחד לחדש השני בשנה הג
השקל לקנות מהן קרבנות צ
שבשניהם היו ישראל שוין שי
וחמש מאות וחמשים, והלא
שלא היו בשעת מנין הראשון
עשרים. תשובה לדבר, אצל שנ
אבל למנין יציאת מצרים היו
מונין מניסן, ולשנות האנשיו
המתחילין מתשרי, נמצאו שני
האחר בתשרי לאחר יום הכפור
ונצטוו על המשכן, והשני בא'
ואני מיהו, ואיך יתכן שיהיה
בו בחצי שנה למאות וז

עמרו כשבעה חרשים ולא מת
אנשים אשר היו טמאים לנפש
שנות האנשים איננו למנין שו
מעט לעת מיום הולדו, לכך נאו
שיהיו שנים שלימות להם. וכ
הארם כך הם נמנין מעת לעת, ו
שנה האמורה בקרשים, ובכר
שבשרה אחוזה, ושש שבועות
מעט לעת. בקרשים מנא לך, אי
י ו, שנה שלו ולא שנה של כ
שבכך ושכבת למאי הלכתא, אנ
מפני שכתוב בהן "ומעלה", וז
בהן ג"כ "ומעלה", ומנין המרו
כמו שאמר בבבא בתרא (קכא:)
א"כ כל הנוגדים מתשרי וער
ונתברו בין שני המנינים עם רב.
אירע מעשה, שהיו ישראל בשו
וחק"ן, ומתו מהם הרבה בשבע
ובני עשרים משלימים שנתם מר
שהיו המשלימים ו
אבל לפי דעתי אין השוואת הו
במנין הראשון נמנה שו
נבחר ולא יצא מכלל העם, ובמני
לוי לא תפקוד ואת ראשם לא

דבר שמינוקות יודעים אותו. וז
צפירוש שימנה אותם אחד אחד
קשה לך קבל דברי כשאמר לו
הרע ודברי המלמד דברי מי ז
ממות מלך וזה הלכה רווחת. ול

ארבע פרשיות ופורים

שקלים

[לא נרשם השנה]

פרשת ויקהל

כי תשא את ראש בני ישראל וגו' (שמות ל, יב). לשון ראש לכאורה אינו מדוקדק, דהוי ליה למימר ראשי, גם נראה לכאורה כולו כמיותר, והיה די לכתוב כי תשא את בני ישראל, אמנם ראש בני ישראל רומז להשם יתברך, רישא דכל רישין^א, המתנשא לכל לראש^ב, וכדאיתא בספרים הקדושים^ג. שתיבת ישראל^ד אותיות ל"י רא"ש, והנה כבר דקדקנו בפסוק הזה בפרשת תשא, יעויין שם^ה. ויש לומר כי פרשת שקלים הוא ענין התחלה, כאשר במעשי המשכן נעשה מהם האדנים שהוא התחלה, ואחר שנגמר המשכן היו מביאים מהם הקרבנות מתרומה חדשה, והתורה היא נצחיית, ורומז בזה על ענין התחלה בכל דור ובכל זמן. וזה פירוש 'כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם', שהשם יתברך אמר למשה רבינו ע"ה שיכניס בלבות ומוחות עם ישראל, שראשית הכל היא שירוממו וינשאו עליהם את הראש רישא דכל רישין, לידע באמונה שלימה כי הוא יתברך הראש המשגיח עליהם לכל פרטיהם ופרטי פרטיהם, וזהו 'לפקודיהם', היינו שהם

חשובים אצל השם יתברך כדבר שבמנין אפילו באלף לא בטל (עי' ביצה ג ע"ב), שהטעם מאחר שהוא נמנה ונפקד הרי הוא המכוון והרצון ואין לו ביטול, וזהו לשון פקידה בכל מקום, שמאחר שהוא המכוון הוא תמיד בזכירה ופקידה, וכאשר ידעו ויאמינו זאת באמונה שלימה, לרומם ולנשא עליהם את המתנשא לכל לראש, ושהם המכוון אצל השם יתברך כדבר שבמנין, בזה ונתנו איש כפר נפשו לה' בפקוד אותם, כי זה יהיה כביכול נתינה להשם יתברך, שיקבל נחת רוח מכל פרט קטן וגדול, כי זה רצונו יתברך, להיות האמונה הזאת תקוע בלב כל פרט נפש מישראל, וזהו 'כי תשא את ראש' היינו שידעו כי הכל בידי שמים והוא יתברך המתנשא לכל לראש, והוא הכל ובידו הכל, ונתנו איש וגו' מורה שתלוי בבחירת האדם. וזה ענין מחצית השקל, שכביכול מחצית בידי שמים ומחצית בידי אדם כמבואר בספר הקדוש לקומי תורה^ה מרבינו הקדוש הרבי ר' בער זצוקללה"ה על פסוק (במדבר י, ב) עשה לך שתי חצוצרות שהוא לשון שתי חצי צורות, והצורה השלימה נשלם על ידי שניהם, וזהו לתת את תרומת ה', כי

א. עפ"י זוה"ק ח"ג ויקרא י ע"ב. ב. מלשון הכתוב: דברי הימים א' כט, יא. ג. עיין ספר הליקוטים להאריז"ל אחרי מות פט"ז; פרי עץ חיים שער לולב פ"א. ד. ראה תורת אמת ד"ה כי תשא (ב). ה. עיין אור תורה פר' בהעלותך (ד"ה עשה לך); וכעבודת ישראל פר' בהעלותך (ד"ה הנה קבלנו) בשמו.

נחומא תשא סי
ך מתנהג עמו
: ויש לומר
חצ"ר שהוא
.
ן כתיב סדר
סדר הקמת
המקום היה
ז זה רומז
ן וכל כליו,
גמרי ונעשה
ז, אז דייקא
עוד רחוק
זה שמתקרב
הוא מכיר
ודיליה כלום,
ועודנו רק
שיזכה לכנוס
המלך ע"ה,
אמת מוכנים
ורבו", והוא
כלתה נפשי
לה, כעומד
רב:

להרמ"א ח"א
" תרומה תורה
צר הרע... ויש

פאין תינו ימוצג איך נצט' טולין
ניכר ונסנו תמוצ איי נכר האחר
תייט איך

באמונה השלימה הזאת כביכול מתרומם השם יתברך, כאשר מצינו (סנהדרין פ"ו מ"ה) בזמן שישראל בצער שכינה מה אומרת קלני מראשי, כן בתיקונן של ישראל כביכול נעשה הרמת ראש להשם יתברך. ועיקר התיקון תלוי באמונה שלימה הזאת, שהכל בידי שמים, ובכל זאת צופה ומביט למעשה האיש הישראלי, והבחירה בידו לתקן הכל.

ולזה באחד באדר משמיעין על השקלים (שקלים פ"א מ"א), כי כבר דברנו מזה שיי"ב חדשי השנה הם נגד י"ב תיבות שבברכת כהנים [חוץ השמות], ותיבת שלום הוא נגד חדש אדר^ז, כי שלום רומז לחיבור שני ענינים, שעל ידי החיבור בא ההשלמה, וזהו ענין מחצית השקל וכנ"ל.

וזה פירוש (תהלים פה, ט) אשמעה מה ידבר האל ה' כי ידבר שלום, כנ"ל באחד באדר משמיעין על השקלים, אך קרוב ליראיו ישעו (פסוק י), רומז גם כן לשני ענינים הנ"ל בחיבור אחד, כי תיבת ליראיו רומז לידיעת ואמונת הבחירה, שזה נאמר בפרטות על היראה, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג ע"ב), כי זה עיקר שרש היראה, מאחר שהבחירה ביד האדם. ותיבת ישעו מורה כי בכל זאת הישועה היא מהשם יתברך, כי הכל בידי שמים, וזה כביכול ההרמת ראש להשם יתברך והנחת רוח, בהיות אמונת שניהם תקוע בלב ישראל, וענין זה מורה תיבת ישעו,

שכביכול זה הוא הישועה להשם יתברך, וכמו שנאמר (זכריה ט, ט) צדיק ונושע הוא:

תרכ"ה

פרשת משפטים

ברוב שנים קורין פרשת שקלים בסדר משפטים, ובוודאי לא דבר מקרה הוא, יש לומר על פי דברינו מכבר^ח סדר משפטים רומז שהשפעת הישועה ורחמים לישראל המה על כל אחד ואחד מישראל, אף למי שהוא במדרגה פחותה מאוד, כשמטה את לבו לעזוב דרך רשע ולכנוס תחת עול מלכותו יתברך, מיד הוא מוכן לישועה, וזהו ענין סידרא זו, שיש בה כל עניני השמירות מכל דברים המזיקים, שלא ילכד חס ושלום בשום דבר המזיק. וזהו סדר נזיקין נרמז במלת ישועות, בפסוק (ישעי' לג, ו) והיה אמונת עתיך, שדרשו חז"ל (שבת לא ע"א) על שתא סדרי משנה, וישועות זה סדר נזיקין, שהוא המשפטים, ירמז כי שורש הישועה נכלל בדברי תורה האלו של סדר משפטים, גם במלת משפטי"ם נרמז ישוע"ה, כי אותיות השורש הם שפ"ט עם הג' אותיות גימטריא ישוע"ה עם הכולל. וענין שקלים הם גם כן לישועת הנפש, כמו שנאמר (שמות ל, טו) לכפר על נפשותיכם, ושק"ל גימטריא נפ"ש^ט, לזה קורין בשבת זה פרשת שקלים שהשם יתברך משמיע ישועה לנפשותינו, שכל אחד ואחד הוא בכלל הישועה כדל כעשיר. וזהו שאמרו חז"ל (שקלים פ"א מ"א) באחד באדר משמיעין

ו. להלן תרכ"ה ד"ה בפייט. ז. ראה עוד להלן תרכ"ה ד"ה בפייט. ח. ראה אמרי אמת משפטים תרכ"ד לסעודה שלישית ד"ה שמרו. ט. עיין בעל הטורים פד' כי תשא (שמות ל, יג).

על השקלים, שהוא כמו אחד עיר אחד ובפרט על מדינה מדינות ורוצה להודיע איזה הו לא ידבר עם כל אחד בפני ע להכריז שרצונו הוא כך וכך, ו השם יתברך מכריז ומודיע שנ בכלל הישועה, כי השם יו להושיע^ז, אף לנפשות המו וזהו מורה מלת משמיעין. לו שקלים, השמעת הישועה, בו סדר משפטים המורה על היו שבת שמברכין ראש חודש עלינו את השפעת הישועה ו הרחמים, כי משפט הוא ר בזה"ק (ח"ג קדושים פה ע"ב; א משפ"ט עם הכולל בגימט ומקור שפע הישועה נמשך קודש, כי קדושה והשרש של כל הקדושות, ונו שקל, המורה על דבר הנשקל ושמירות קדושה זו הוא הש הקדושות, גם מלת שק"ל ב יסוד"ד עול"ם, בחינת ברית, ו זו היא קדושת שבת, ובפרט שבתא, שהיא נגד קדושת בוודאי יהא נשפע לנו כי וישועות, אמן, כן יו

תשא את ראש (שמות ל, י [גם סופי תיבות ח ראשי תיבות אדני שפתי תפ ויש לומר הענין, כי שנ

י. מלשון ה